

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Diplomová práce

**Použití síly v mezinárodním právu a výzvy vedení
války 21. století**

V Plzni 2017

Bc. Jan Čechura

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat JUDr. Tomáši Machovi, LL.M., Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za vstřícný a ochotný přístup, velmi cenné rady a připomínky a za jeho trpělivost a čas, který mi při tvorbě diplomové práce věnoval.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literatury.

30.3.2017

.....

Obsah

1. Úvod	1
2. Síla.....	2
2.1. Soft power	3
2.2: Hard power.....	4
2.3. Soft power a Hard power	6
3. Zákaz použití síly	10
3.1 Obecné vymezení	10
3.2: Zákaz použití síly	11
3.3 Ius contra bellum.....	13
3.3.1 Pařížský pakt	13
3.3.4. Stimsonova doktrína.....	14
4. Druhy přímého donucení v mezinárodním právu.....	16
4.1. Donucovací prostředky bez použití síly	17
4.2. Donucovací prostředky s použitím síly	18
5. Výjimky ze zákazu použití síly	19
5.1. Sebeobrana	20
5.1. Obecně k článku 51	21
5.2. Ozbrojený útok	22
5.3. Cíl ozbrojeného útoku	25
5.4. Nezbytnost, proporcionalita a bezprostřednost	26
5.5. Sebeobrana jako dočasné právo	28
5.6. Role Rady bezpečnosti OSN	28
5.7. Kolektivní sebeobrana	29
6. Preemptivní sebeobrana.....	30
6.2. Kritika případu Caroline.....	31
6.3. Preemptivní sebeobrana proti útoku teroristických skupin	33
6.4. Vývoj práva na sebeobranu v meziválečném období.....	33
7. Použití síly v rámci OSN v praxi vs. Sebeobrana dle článku 51	36
8. Výzvy vedení války ve 21. století	38
8.1. Hybridní válka.....	38
8.2. Příklady aplikace hybridní války	39
8.2.1. Gruzie 2008	39

8.2.2 Ukrajina 2014 - 2015.....	40
8.3.Potenciál hybridní války	42
8.4 Válka v Iráku jako akce bez pověření OSN	46
Závěr	52
Seznam použitých zdrojů.....	53
Abstrakt.....	56
Resumé	56

1. Úvod

Tématem této diplomové práce je použití síly v mezinárodním právu a výzvy vedení války ve 21. století. Důvodem pro volbu tohoto tématu jsou události z let minulých na blízkém východě, ale i Ukrajině atp. Vzhledem k tomu, že se tyto události časově prolínají s dobou mého studia, pojal jsem touhu téma zpracovat jako mou diplomovou práci, abych tyto instituty mezinárodního práva veřejného lépe pochopil. Práce je rozdělena do dvou částí. V právní části se pokusím vymezit sílu, její dělení na hard power a soft power, a její použití v mezinárodním právu, resp. zákaz jejího použití a výjimky z něj. Hlavní metodou užitou v práci je analýza norem regulujících použití síly v mezinárodním právu a jejich nesporných výjimek. V této části také představím možnosti donucení v mezinárodním právu, a to s použitím síly i bez jejího užití. Ve druhé části diplomové práce se zaměřím na praktické příklady vedení války z nedávné minulosti přesahujících až do současnosti. Z těchto příkladů vyplývá změna pojetí války na přelomu 21. století, kde se války přestávají vést tradičním způsobem, ale vzniká zde fenomén hybridní války.

Práce je členěna na osm samostatných kapitol, přičemž jako první kapitola je číslován úvod. Druhá kapitola se soustředí na vysvětlení pojmu síla. Ve třetí kapitole je vysvětlen zákaz použití síly a z čeho tento zákaz vyplývá. Čtvrtá kapitola se zabývá možnostmi donucení v mezinárodním právu. Pátá kapitola se zabývá dle mého názoru nejvýznamnější výjimkou z použití síly a tou je sebeobrana. Jako samostatnou kapitolu jsem zpracoval téma preemtivní sebeobrany neboť tato má v současnosti největší význam. Kapitola sedmá se porovnává rozdíl mezi sebeobranou a použitím síly v rámci OSN. Osmá kapitola se pak zabývá hybridní válkou a některými válkami 21. století.

Ve své diplomové práci čerpám zejména ze zahraniční odborné literatury, ve které je toto téma velice podrobně zpracováno a nabízí velmi širokou škálu publikací, její problém je ovšem poměrně složitá dostupnost i v rámci České republiky. Zřejmě nejdůležitějším zdrojem relevantních informací jsou rezoluce Rady bezpečnosti i Valného shromáždění OSN, a články dostupné na internetu. Za

podrobnější a další výzkum by stála každá kapitola této práce samostatně. Nejenom vývoj, ale zejména obsah doktríny *bellum iustum* je nesmírně zajímavý a obsáhlý. To samé se dá tvrdit i o dalších částech této práce, například pouze právu sebeobrany se věnuje celá řada publikací zcela samostatně. Za podrobnější výzkum by jistě stály i výjimky poněkud spornějšího charakteru jako například humanitární intervence, či některé sporné případy použití síly zdůvodněné širokým pojetím výkonu práva sebeobrany.

2. Síla

Definici pojmu síly lze odvodit z Charty OSN, článku 2. Termín „použití síly“ v článku 2 odst. 4 Charty OSN nebyl zvolen náhodně. Ze znění tohoto článku je patrné, že se tvůrci Charty OSN snažili odstranit zranitelnost zákazu, jak byl formulován v Úmluvě SN a Pařížském paktu. Charta OSN šla dále než zmíněná společenství. Oproti Paktu SN obsahuje úplný zákaz použití síly, a nejen jednu z forem použití síly, tedy válku.¹ V případě Pařížského paktu byla situace obdobná. Každá mince má ovšem rub a líc. S užitou terminologií vyvstala otázka, co všechno spadá pod pojem síla. Spory se vedou o to, zda je možno pod pojem síla, v dikci článku 2 odst. 4 Charty OSN, možno zařadit i jiné druhy síly, než silu ozbrojenou, o jejímž zařazení nebylo sporu.² Stát může svou moc uplatňovat i jinými způsoby než přímým nasazením svých vojenských jednotek. Jsou jimi například síla ekonomická, politická nebo případy nepřímého použití síly, kdy cizí stát různými formami podporuje povstalecká hnutí bojující proti jinému státu.

Ekonomická síla není jednoznačně kryta článkem 2 odst. 4 Charty OSN. Toto tvrzení vyplývá jednak ze samotných *travaux préparatoires* Charty OSN, kdy byl odmítnut požadavek Brazílie na zařazení této formy donucení do článku 2, jednak z rezoluce Valného shromáždění 2625 z roku 1970, kdy se ve vztahu ke článku 2 odstavec 4 hovoří pouze o síle ozbrojené, naopak použití síly

¹ Pakt Společnosti národů

² BROWNIE, Ian., *International law and the use of Force by states*. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968, s. 361.

ekonomické i politické je touto rezolucí striktně zařazeno pod princip neintervence v domácích záležitostech jiného státu.³

Problematika a spory ohledně použití síly nepřímé se staly předmětem deklarace Valného shromáždění OSN o Deklaraci zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou OSN.⁴ V ní je použití nepřímé síly, jako organizování podporování či asistování⁵ atd. ozbrojeným skupinám, operujícím na území jiného státu explicitně zařazeno do článku pokrývajícího zákaz použití síly dle článku 2 odstavce 4 Charty OSN.⁶

2.1. Soft power

Joseph Nye představil teorii, podle které se sílu dělí na soft power a hard power, resp. síla má tři složky – vojenskou a ekonomickou, které dohromady představují tvrdou sílu a sílu měkkou, neboli soft power, kterou lze stručně označit za sílu idejí. Mezinárodní vliv lze podle Nye získat formováním pravidel chování, která ostatní přimějí vnímat vlastní zájem jiným způsobem. Pokud se hodnoty státu stanou široce přijímány mezi ostatními státy, bude pak snadné je ovlivňovat⁷ Soft power je podle Nye schopnost získat to, co chceme prostřednictvím kooperace a atrakce. Soft power lze chápat jako protipól hard power, která naopak využívá vojenskou a ekonomickou sílu⁸ Soft power spočívá ve schopnosti změnit preference ostatních tak, aby chtěli to, co chceme my⁹. Je to diplomatický přístup k získání cílů přes přesvědčování a spolupráci spíše než přes ekonomický vliv nebo politickou dominanci. Podle Nye země může ve světové politice dosáhnout takového výsledku, jaký chce, protože ostatní země ji chtějí následovat, nebo se shodly na systému, který má tento efekt. Tento aspekt moci – přimět ostatní, aby chtěli to, co vy – lze nazvat nepřímým nebo kooptivním mocenským chováním. Je to přímý protiklad od mocenského chování, které se opírá o aktivní velení, který

³ SIMMA, Bruno, Hermann MOSLER, Andreas PAULUS a Eleni CHAITIDOU., *The Charter of the United Nations: a commentary*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2002, s. 117-118.

⁴ Rezoluce Valného shromáždění číslo 2625(XXV), z roku 1970

⁵ V případě poskytování pomoci organizovaným skupinám na území jiného státu, provedl další rozlišení MSD ve věci vojenských a polovojenských aktivit v a okolo Nikaragui, když konstatoval, že pouhé ozbrojování a výcvik představují porušení zákazu použití síly dle článku 2 odst. 4 Charty OSN a ne již pouhé financování.

⁶ SIMMA, Bruno, Hermann MOSLER, Andreas PAULUS a Eleni CHAITIDOU., *The Charter of the United Nations: a commentary*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2002, s. 120-121.

⁷ Goldstein, *International relations*, s. 74

⁸ Nye, *Soft power. The means to Success in World politics*, s. 5.

⁹ Nye, *Powers to lead*, 29.

vede k tomu, že ostatní dělají, to co chcete vy. Kooptivní moc může spočívat v přitažlivosti myšlenek nebo schopnosti vytvořit takovou politickou agendu, která formuje preference ostatních¹⁰. Zatímco pro hard power je typickým chováním vůči druhé straně vyhrožování a přesvědčování, pro soft power je to přitahování a svobodné rozhodnutí druhé strany, že nás chce následovat. Typickým zdrojem hard power jsou hrozby a zastrašování, případně platby a odměny. Zdrojem soft power naopak vlastní vlastnosti (například charisma) a komunikační prostředky (přesvědčování, rétorika)¹¹. Nye dále píše, že měkká kooptivní síla je stejně významná jako síla opřená o tvrdé velení. Pokud stát může učinit svou moc legitimní v očích ostatních, narazí na menší odpor pro svá přání. Pokud je jeho kultura a ideologie atraktivní, ostatní se podvolí mnohem snadněji. Universalismus kultury země a její schopnost stanovit soubor příznivých pravidel a institucí, které řídí oblast mezinárodní aktivity je kritickým zdrojem moci¹².

2.2: Hard power

Hard power, někdy také nazývaná jako command power, tedy příkazová síla, je definována jako „schopnost používat cukr a bič v rámci ekonomické moci s cílem *přimět ostatní následovat vůli daného aktéra*.“¹³ Je spatřována jako nejjednodušší a nejrychlejší cesta k prosazení vlastních zájmů. Vychází přitom z myšlenky, že vojenské a ekonomické zdroje státu často přimějí rivaly změnit jejich přístup a pozice – de facto jim pomocí zmíněných složek moci příkazujeme, co by měli chtít. K tomuto typu moci tíhnou zejména realisté a neorealisté; v praxi jsou to představitelé nedemokratických režimů, diktátoři či siloví politici, kteří spatřují hrozbu a nátlak jako nejefektivnější cestu k dosažení svých cílů. V minulosti se tímto typem moci zabývali zejména Machiavelli, Hobbes a Morgentau. *Hard power* má typicky materiální charakter. Metoda *carrots and sticks*, tedy cukru a biče, využívá vojenskou a ekonomickou moc. Jako *carrots* (cukr) jsou uváděny následující postupy: slib vojenské ochrany, redukce bariér obchodu či nabídka

¹⁰ Nye, Bound to lead. The changing nature of american power, 31.

¹¹ Nye, Powers to lead, 40.

¹² Nye, Bound to lead, 32 – 33.

¹³ NYE, Joseph S. cit. z *Soft Power and US Foreign Policy*. The University of Manchester: School of Social Sciences [online]. 2008 [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: <http://www.socialsciences.manchester.ac.uk/disciplines/politics/events/softpower/>.

spojenectví; naopak *sticks* (bič) jsou vojenské intervence, ekonomické sankce a nátlaková diplomacie.

Postavení vojenské moci v mezinárodní politice prochází od 20. století výraznou změnou. V dřívějších dobách se moc státu měřila podle velikosti jeho armády a podle výsledků válečných konfliktů, které absolvoval. Bylo tedy poměrně jednoduché určit, který stát má moc větší, a který naopak menší.

První výraznou změnou, která poznamenala vojenskou moc, byl ohromný rozvoj vědy a techniky. S vývojem nových technologií vznikají pokročilejší vojenské nástroje, a zejména atomové zbraně, jejichž vlastnictví zapříčiňuje ohromný nárůst moci státu. Díky tomu se během Studené války staly z USA a SSSR doslova supervelmoci, které kolem sebe shromažďovaly spojence. Účinky jaderných zbraní se však ukázaly být tak děsivé a zničující, že se v dnešní době používají výhradně jako odstrašující prostředek. Jejich použití s sebou nese ohromné finanční a sociální náklady, proto není použití těchto zbraní příliš pravděpodobné. Důkazem toho je, že USA nebyly schopny dosáhnout vítězství ve Vietnamské válce i přes svůj jaderný status. Politické účinky těchto zbraní pak mohou být využity proti nepřátelům, ale také k ochraně spojenců. USA například z této skutečnosti výrazně těží při smlouvání s jinými aktéry – během jednání není váha jaderných zbraní přímo zmiňována,

ale je na ni brán zřetel a politici si ji uvědomují. Problémem jsou i ostatní zbraně, jelikož není zaručeno, že zbraně, které se použily v jedné válce, budou moci být použity ve válce jiné. Narážíme zde na neefektivitu a zbytečné plýtvání státních zdrojů. Druhou výraznou změnou, která byla opět zapříčiněna rozvojem techniky a zejména komunikace, je rostoucí nacionalismus. Pro mnohá impéria bylo těžké sociálně povzbuzenou společnost dále ovládat, proto vznikají spíše formální impéria typu Commonwealthu. Poslední významnou změnou, která ovlivnila vojenskou sféru, je sociální proměna společnosti ve velkých demokratických státech. S rostoucím poznáním vzrostly vojenské výdaje, společenský trend byl však zcela jiný – cílem vyspělých postindustriálních společností byla spíše prosperita než sláva a dobývání nových území. Pro

vojenský zásah bylo vyžadováno morální ospravedlnění. Pro pokročilé demokracie je tak válka stále možností, ale méně přijatelnější než dříve.¹⁴

2.3. Soft power a Hard power

Hard power a soft power spolu vzájemně souvisí – obě představují způsob, jak dosáhnout cíle, ovlivněním chování ostatních¹⁵. Soft power má ve srovnání s hard power řadu odlišných vlastností. Díky diverzifikovaným zdrojům soft power, je obtížné ji změřit a kontrolovat. Soft power a hard power se někdy vzájemně posilují a někdy si vzájemně překáží. Obě složky moci se do určité míry prolínají a nelze je dokonale oddělit, např. hard power může vést k vytvoření mýtu o nepřemožitelnosti, který je pak pro ostatní přitažlivý. Ačkoliv se vzájemně ovlivňují, soft power podle Nye není na hard power závislá. Píše, že země někdy požívá politickou váhu, která neodpovídá velikosti vojenské a ekonomické moci. Atraktivitu získává tím, že poskytuje hospodářskou pomoc či se angažuje v peacemakingu. Jako příklad uvádí Norsko, které reprezentuje hodnoty, které sdílí i další země, což posiluje norskou soft power. Nye varuje, že spoléhat se pouze na hard power a ignorovat dopady jejího použití na schopnost uplatnit soft power může vést k tomu, že ostatní aktéři budou nasazení hard power bránit. Jako příklad situace, kdy použití hard power podkopalo soft power a ztížilo vůdci jeho pozici, uvádí Nye prezidenta Bushe po invazi do Iráku. (Bush se v roce 2003 rozhodl zaútočit na Irák bez pověření Rady bezpečnosti OSN a pouze s malou koalicí podporujících zemí. Tím sice unikl omezením, které představují aliance a instituce, ale zároveň vznikly pochybnosti ohledně legitimacy celé akce. Prudký pokles atraktivity Spojených států po celém světě velmi ztížil získávání podpory pro okupaci a rekonstrukci Iráku. „Winning the peace is harder than winning the war, and soft power is essential to winning the peace.“ Ačkoliv útok na Irák byl vítězstvím hard power, soft power tím velmi utrpěla) Zároveň ale uvádí, že soft power není úspěšná sama o sobě a není vždy lepší než hard power. Snahy o její uplatnění mohou v extrémní poloze vypadat jako propaganda, přičemž ale nikdo nemá rád pocit, že je s ním manipulováno, a to ani měkkou mocí.]

Podle Nye takřka každý vůdce potřebuje alespoň určitý stupeň soft power. Cituje teoretika vůdcovství Jamese MacGregor Burnese, který píše, že ti, kteří se

¹⁴ NYE, Joseph S. *Soft power: the means to success in world politics*, s. 18–21

¹⁵ Nye, *Bound to lead*, 32 – 33

spoléhají pouze na přinucení, nejsou vůdci, ale pouze držitelé moci¹⁶. Obecně vůdce bez formální autority tíhne k většímu spoléhání se na soft power, zatímco vůdci se silnou pozicí mají lepší výchozí podmínky pro kombinování zdrojů hard a soft power. Vůdce, který se opírá jen na popularitu, se může zdráhat nasadit hard power, v situacích, kdy by tak učinil, měl. Schopnost skloubit hard power a soft power do efektivní strategie nazývá Nye „smart power“. Vztah mezi soft power a hard power tak, jak jej prezentuje Nye, není úplně jasný. Fan¹⁷ si všímá různých chápání tohoto vztahu v odborné literatuře. Soft power může být integrální součást hard power, soft power může být vnímána jako „měkká“ nebo taktická složka moci, nebo jde o prodloužení hard power, může fungovat pouze s podporou hard power, nebo je na hard power nezávislá¹⁸. Dále píše, že je nutné rozlišit potenciální a reálnou soft power. Země bohatá na zdroje soft power nemusí nutně měkkou mocí disponovat. Existence zdroje soft power tedy poskytuje určitou zálohu, země ale potřebuje mít schopnost, prostředek, neboli jinak řečeno tvrdý zdroj, aby mohla svůj potenciál přeměnit ve skutečnou měkkou moc. Podobně Huntington píše, že to, co dělá kulturu a ideologii atraktivní, je její zakořenění v materiálním úspěchu a vlivu. Píše, že „měkká moc je mocí pouze, pokud je podložena mocí tvrdou.“ Růst tvrdé ekonomické a vojenské moci produkuje zvýšené sebevědomí, aroganci a víru v nadřazenost kultury či vlastní soft power nad jinými, což výrazně zvyšuje atraktivitu dané země pro ostatní.

Naopak úpadek v ekonomické nebo vojenské moci vede ke zpochybňování sama sebe, krizi identity a úsilí najít jiné kultury jako klíč k ekonomickému, vojenskému a politickému úspěchu¹⁹. O nepostradatelnosti hard power píše dále např. i Mor, podle kterého platí, že jakkoli může význam soft power v dnešním světě růst, vztahy mezi vládami a komunikace mezi nimi je ovládána spíše aplikací hard power. Vnímání, image a dojmy nejsou podle něj v popředí analýzy teorie diplomacie. Zároveň lze však také souhlasit s tím, že soft power podporuje uplatnění vojenské a ekonomické moci, přičemž arogantní nebo neoprávněné uplatnění hard power může soft power narušit²⁰. Znovu získat soft power je pak

¹⁶ Burns, J. M.: *Leadership* (New York: Harper and Row, 1978), 3.

¹⁷ Fan, „Soft power: Power of attraction or confusion?“, 9

¹⁸ Nye, *Powers to lead*, 42.

¹⁹ Huntington, Samuel, P., *The clash of civilization and the remarking of Word order* (New York: Simon and Schuster Paperbacks, 2003), 92.

²⁰ Hocking, Brian, „Rethinking the „New“ Public Diplomacy,“ in *The New Public Diplomacy*. Soft

mnohem těžší než znovu se vyzbrojit a obnovit hard power, k čemuž postačí politická vůle. Obnovení soft power je během na dlouhou trať, neboť je nutné znovu si vydobýt důvěryhodnost a znovu získat „hearts and minds“. Soft power sama o sobě tedy nestačí. Zajímavým dokladem nutnosti kombinovat obě složky moci je žebříček nejúspěšnějších značek států (Nation brands index, Country brand index). Státy s nejúspěšnější reputací či image jsou totiž země, které disponují i značnou hard power. Jsou to rozvinuté, ekonomicky relativně silné země, z nichž některé navíc mají i značnou vojenskou moc. Na příkladu Bushovy invaze do Iráku je však vidět, že uplatňování hard power bez ohledů na její dopady na měkké složky moci se rovněž nevyplácí a je tedy nutné obě složky moci vhodně vybalancovat. Uplatnit soft power je mnohem těžší než nasadit hard power. Vojenskou moc k vytváření hrozeb a k boji může vláda použít takřka okamžitě. Podobné je to s ekonomickou mocí. Pro vlády není problém zmrazit bankovní účty, zaplatit úplatky či poskytovat pomoc. Se soft power je to ale složitější zejm. proto, že řada klíčových zdrojů je mimo vládní kontrolu a efekt jejího uplatnění závisí na přijetí cílovým publikem. Zdroje soft power navíc často pracují nepřímým způsobem, že formují politické prostředí a někdy trvá i celé roky, než docílí zamýšlených výsledků. Obecně platí, že zdroje soft power jsou pomalejší, více rozptýlené a obtížněji použitelné než zdroje hard power. Podle Fergusona problém s uplatněním soft power spočívá v tom, že je „soft“²¹. Relevance a efektivita soft power závisí na tom, jak je země vnímána veřejností v cílové zemi. Ta totiž rozhoduje o tom, co je pro ni atraktivní a co nikoliv.

Klíčovou otázkou není to, zda je určitá země či kultura schopná či neschopná vyvinout nějakou soft power, ale zda vůči cílové veřejnosti bude určitá kultura či hodnoty jako soft power působit. Podle Mellisena snahy o kultivaci obrazu země v zahraničí či o propagandu lze najít už v Bibli, v mezinárodních vztazích antického Řecka a Říma, v Byzanci, v italských městských státech v období renesance. Zásadní posun představoval vynález knihtisku. Opravdovým průkopníkem v této nové éře byl kardinál Richellieu na počátku 17. století. Francie se snažila o přetvoření své reputace více, než kterékoliv jiná evropská země v tomto období. Reputace byla vnímána jako zásadní zdroj národní moci. Z novodobých příkladů lze uvést Turecko po nástupu Kemala Attatürka, který

Power in International Relations, ed. Mellisen, Jan (Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2007), 33

²¹ Ferguson, Niall, „Power,“ Foreign Policy (Jan/Feb 2003): 21.

kompletně přetvořil tvář a identitu svojí země. Velký podíl na rozvoji komunikace se zahraničním publikem měly ideologie fašismu a komunismu²². Počátky profesionální kultivace image napříč národními hranicemi lze najít v období první světové války. Po válce se pak začal objevovat akademický zájem o mezinárodní politiku, který se zajímal i o význam toho, co lze dnes nazvat soft power. V meziválečném období pak Edward Hallett Carr psal o významu moci idejí, který je pro politické účely neméně významný než vojenská a ekonomická moc²³. Podobně to, co Nye považuje za počátky uplatnění soft power, jako příklad uvádí Francii v 17. a 18. Století, která rozšířila svou kulturu po celé v Evropě, francouzština se stala jazykem diplomacie a soudů v Prusku a Rusku. Během Velké francouzské revoluce vyslala revoluční ideály po celé Evropě a v roce 1883 založila Francouzskou alianci, jejíž aktivity zaměřené na šíření francouzského jazyka a kultury se staly významným komponentem francouzské diplomacie, lze stejně tak dobře označit i za public diplomacy či za příklad nation brandingů státu. V jádru jde všem těmto konceptům o totéž – o prezentaci státu v zahraničí s cílem podpořit vnímání země určitým způsobem.

Závěrem lze konstatovat, že Soft power tedy spočívá v tom, že přimějeme ostatní, aby chtěli to, co chceme my, protože jsme pro ně atraktivní a oni sami chtějí následovat náš příklad. Abychom byli atraktivní, je nezbytné mít dobrou image, reputaci, či značku. Pokud reputace země bude negativní, lze očekávat určitá rizika s tím spojená. Spojení mezi uplatněním soft power a prezentací země navenek je tedy zjevná. Otázkou tedy zůstává, zda soft power lze považovat za takovou sílu, kterou je žádoucí zakázat, tak jak se pokusím rozebrat v následující kapitole. Osobně jsem toho názoru, že na samotném nation brandingů v zásadě nic špatného není, až do okamžiku kdy se tento stane nástrojem hybridní války, viz dále.

²² Melissen, Jan, „The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice,“ in *The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations*, ed. Melissen, Jan (Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2007), 3 – 4.

²³ Melissen, Jan, „Wielding Soft Power: New Public Diplomacy,“ *Clingendael Diplomacy Papers*. The Hague: Netherlands Institute of International Relations. No. 2 (2005): 2.

3. Zákaz použití síly

3.1 Obecné vymezení

Právo státu na sebeobranu úzce souvisí s všeobecným zákazem hrozby silou a použitím síly, který patří mezi základní zásady mezinárodního práva. Právní vyjádření této zásady je zejména v článku 2, odst. 4 Charty OSN, který stanoví, že „*všichni členové se vstříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů*“²⁴. Tento zákaz je současně formulován i v některých dalších dokumentech mezinárodního práva, například v *Deklaraci zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou OSN* z 24. října 1970 či v *Deklaraci o posílení účinnosti principu zdržení se hrozby silou nebo použití síly v mezinárodních vztazích* z 18. listopadu 1987. Zásada zákazu hrozby silou a použití síly je dále posílena zásadou mírového řešení sporů zakotvenou v článku 2, odst. 3 Charty OSN, kterou se členské státy zavázaly řešit „*své mezinárodní spory pokojnými prostředky tak, aby ani mezinárodní mír a bezpečnost, ani spravedlnost nebyly ohrožovány*“²⁵, a jejímž smyslem je vyvarovat se v co nejširší míře použití síly v mezinárodních vztazích.

Zákaz použití síly má mezi základními zásadami mezinárodního práva privilegované postavení. Mezinárodní soudní dvůr ve věci *Vojenských a polovojenských činností v Nikaragui a proti ní (1986)* potvrdil, že všeobecný zákaz použití síly vyjádřený v článku 2, odst. 4 Charty OSN „*není pouze principem obyčejového práva, ale je základním a zásadním principem takového práva*“²⁶. Zákaz použití síly je současně řazen mezi normy *ius cogens*, tedy normy s vyšší právní závazností, od kterých se státy nemohou smluvně odchýlit. Také doktrína, v českém prostředí například Č. Čepelka, J. Ondřej, J. Mrázek, P. Šturma, v zahraničním prostředí J. Crawford, O. Schachter, B. Simma nebo I. Brownlie, zastává názor, že zákaz použití síly je typickým příkladem normy *ius cogens*. Komise pro mezinárodní právo v komentáři k Návrhu článků o smluvním právu tento názor podpořila, když uvedla, že 22 ustanovení Charty OSN týkající se

²⁴ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 30/1947 Sb., o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, op. cit. 14, článek 2, odst. 4. Charty OSN.

²⁵ Tamtéž, článek 2, odst. 3.

²⁶ *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*, op. cit. 2, bod 190

zákazu použití síly představuje „zřejmý příklad pravidla v mezinárodním právu, které má charakter *ius cogens*“²⁷.

3.2: Zákaz použití síly

Dikce článku 2 odstavce 4 Charty OSN je na první pohled jasná, zákaz se vztahuje pouze na použití síly v mezinárodních vztazích a nikoliv na použití síly státem na jeho vlastním území. Interpretační potíže činí určení a stabilizace pojmu „mezinárodní vztahy“ ve vztahu k vnitrostátnímu konfliktu a zásahu ze strany třetích států. Je třeba rozlišit, kdy a za jakých okolností vnitrostátní konflikt přerůstá do roviny mezinárodní a tím pádem se na něj vztahují kogentní normy mezinárodního práva zákazu použití síly v mezinárodních vztazích ve spojitosti s principem neintervence.

Tradiční mezinárodní právo mělo použití síly ve vnitřních záležitostech státu třetím státem na pozvání za dovolené a intervence ve prospěch vládnoucí garnitury ze strany třetího státu na pozvání či požádání byla v zásadě povolena i v případě občanské války. Intervence na podporu povstalcům, tedy novému subjektu, byla zakázána, takové vměšování by již představovalo porušení státní suverenity nehledě na okolnosti. Tento přístup měl ovšem jednu zásadní trhlínu. V souladu s doktrínou volnosti a svobody států v uznávání subjektů mezinárodního práva mohlo dojít až k absurdní situaci, kdy různé státy považují za legitimní vládu různé subjekty a ve prospěch těchto subjektů taktéž intervenují.²⁸

Současné mezinárodní právo řeší problematiku použití síly na pozvání odlišně. Na rozdíl od tradičního mezinárodního práva je totiž jakákoliv jednostranná intervence v občanské válce přísně zakázána.²⁹ Tento zákaz má svůj původ především v rezolucích valného shromáždění OSN. Rezoluce Valného shromáždění číslo 375 (IV) zabývající se návrhem deklarace o právech a povinnostech států ve svém článku 3 uvádí: „Každý stát má povinnost zdržet se intervence ve vnitřních či vnějších záležitostech jiného státu“³⁰ a článku 4 : „(...)

²⁷ tamtéž

²⁸ SIMMA, Bruno, Hermann MOSLER, Andreas PAULUS a Eleni CHAITIDOU., *The Charter of the United Nations: a commentary*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2002, s. 121-122.

²⁹ tamtéž

³⁰ Rezoluce Valného Shromáždění OSN č. 375 (IV), z roku 1949

zdržet se podněcování občanských nepokojů na území jiného státu (...).³¹ Konzistentní přístup k této problematice si Valné shromáždění OSN zachovalo i v rezoluci 2131 (XX) týkající se nepřipustnosti zásahu do vnitřních záležitostí států a ochrany jejich nezávislosti a suverenity. Odstavec první explicitně uvádí, že: „*Žádný stát nemá právo intervenovat přímo či nepřímo a to z jakéhokoliv důvodu, ve vnitřních anebo vnějších záležitostech jiného státu*“.³² Obdobně je tento zákaz vyjádřen v rezoluci Valného shromáždění 2625 (XXV).³³ Definitivní rozřešení situace a otázku závaznosti zákazu intervence přinesl rozsudek MSD ve věci vojenských a polovojenských aktivit v a proti Nikaragui,³⁴ když zákaz použití síly a princip neintervence označil i za součást mezinárodního práva obyčejového.³⁵

Podstatná část doktríny, reprezentovaná zejména I. Brownliem, N.D. Whitem, J.A. Greenem a F. Grimmalem, R. Cryerem nebo Y. Dinsteinem, tvrdí, že zákaz hrozby silou a použití síly jsou na sobě vzájemně závislé instituty. Tomuto názoru přisvědčil také Mezinárodní soudní dvůr v poradním posudku *Legalita hrozby nebo použití jaderných zbraní (1996)* a uvedl: „*Pojmy ‚hrozba‘ silou a ‚použití‘ síly ve smyslu článku 2, odstavce 4, Charty jsou spjaty v tom smyslu, že pokud samotné použití síly je v daném případě nelegální – z libovolného důvodu – potom hrozba použití takové síly bude stejně tak nelegální. Krátce řečeno, pokud má být deklarovaná připravenost státu použít sílu legální, potom se musí jednat o použití síly, které je v souladu s Chartou*“.³² Ke vztahu mezi zákazem hrozby silou a použitím síly se vyjádřil v odlišném stanovisku také soudce Ch. G. Weeramantry a konstatoval rovnost obou zákazů, když uvedl: „*Je patrné, že Charta Organizace spojených národů nečiní žádný rozdíl mezi použitím síly a hrozbou silou. Obojí se rovnocenně nachází mimo rámec slučitelnosti s právem*“. Dále zdůraznil, že „*princip zákazu hrozby silou je zakotven stejně pevně jako princip zákazu použití síly a v žádné z mnoha formulací nebyla učiněna výjimka*“.

³¹ tamtéž

³² Rezoluce Valného Shromáždění OSN č. 2131 (XX), z roku 1965

³³ Rezoluce Valného Shromáždění OSN č. 2625 (XXV), z roku 1970

³⁴ International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents., Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua, Merits, Judgement of 27. June 1986, s. 102 [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>

³⁵ GRAY, Christine D. International law and the use of force. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 67-68.

Část doktríny pojímá ustanovení článku 2, odst. 4 Charty OSN tak, že nejde o zákaz absolutní. Tvrdí, že zakazuje pouze ty případy hrozby silou a použití síly, které směřují proti *územní celistvosti a politické nezávislosti státu*, případně jsou *neslučitelné s cíli Organizace spojených národů*. Z přípravných prací Charty OSN vyplývá, že výrazy *územní celistvost a politická nezávislost* státu byly do textu Charty OSN zařazeny až dodatečně. Některé státy, například Austrálie, Bolívie či Československo, požadovaly, aby „*práva tvořící samotný základ existence státu*“ byla do Charty výslovně včleněna. Žádný z těchto výrazů však neměl rozsah článku 2, odst. 4 Charty OSN zužovat. Norsko se v této souvislosti vyjádřilo tak, že „*odstavec 4 nepředpokládá žádné další použití síly mimo Organizaci, které by šlo nad rámec individuální nebo*

3.3 Ius contra bellum

3.3.1 Pařížský pakt

Zlomovým bodem pro doktrínu volného použití síly v mezinárodních vztazích byl rok 1928. 27. září 1928 byla v Paříži podepsána mírová deklarace, která měla přinést konec možnosti uchýlení se k válce v mezinárodních vztazích. Na počest jejích iniciátorů bývá též označována jako Briand-Kelloggův pakt.³⁶

Za vznikem tohoto paktu stála především snaha francouzského ministra zahraničí Brianda o uzavření dvoustranné dohody s USA o zřeknutí se útočné války. Samotný text smlouvy byl tvořen formou diplomatické korespondence mezi Francií a USA, jež vedla ke změně původního návrhu smlouvy. Z návrhu vypadla v první řadě formulace „útočná válka“, která by se mohla stát záminkou pro interpretační střety, a byla nahrazena všeobecným zřeknutím se války jakožto nástroje národní politiky. Druhou změnou byla změna charakteru smlouvy z bilaterální na multilaterální, původní Briandův návrh byl zaměřen na uzavření dohody, která měla platit pouze mezi USA a Francií.³⁷ Samotný pakt byl tvořen třemi články a preambulí.

Pakt nezmiňuje právo sebeobrany. Samotní iniciátoři, Francie a USA, dali však jasně najevo, že se zákaz ve smlouvě obsažený na právo sebeobrany

³⁶ Francouzský ministr zahraničí Aristide Briand a ministr zahraničí USA Frank B. Kellogg

³⁷ BROWNLIE, Ian., *International law and the use of Force by states*. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968, s. 235-237.

nevztahuje. Například americký ministr zahraničí Kellogg prohlásil, že: „V americkém návrhu není nic, co by omezovalo nebo zakazovalo jakýmkoli způsobem právo sebeobrany“. Právo sebeobrany tedy zůstalo „netknuto“. Státy, které přistupovaly k paktu, činily před přistoupením podobná prohlášení a vymíňovaly si ujištění, že Pakt žádným způsobem právo sebeobrany nelimituje.³⁸ Senátor USA McLean průběh vzniku Paktu poněkud hanlivě komentoval takto: „Pan Briand za námi přichází se svou novou dýmkou míru. Navrhuje, že pro všechny statečné nadešel čas sejít se u mezinárodního vigvamu a také si zakouřit. To všichni učinili, ale jak se dalo očekávat, hned u prvního šluku směsi namíchané ze sebeobrany se zakuckali a druhé kolo odmítali, dokud nebylo jasné, že tato směs nebude stát v cestě jejich svobodnému použití tomahavků a seker“.³⁹

Jako problematický se jevil zejména samosoudcovský efekt, státy si byly samy sobě soudcem ve věci určení, zda je sebeobrana legitimní či nikoliv. Jedním z ukázkových případů, kdy se na vlastní posouzení legitimacy sebeobrany odvolával stát, je případ Japonska v jeho válce s Čínou. U tohoto případu použití síly bych se chtěl chvíli zastavit v nadcházející kapitole, kromě toho, že tato válka znamenala konec Japonska ve SN, stála i u zrodu tzv. Stimsonovy doktríny neuznávání.

3.3.4. Stimsonova doktrína

Stimsonova doktrína neuznávání je spjata s čínsko-japonským konfliktem, jehož počátek je datován na 18. září 1931. Základem konfliktu byla Japonská agrese na území Číny nacházející se v té době v občanské válce. Japonská operace byla zahájena 18. září 1931 v noci krátce po tzv. „mukdenském incidentu“⁴⁰. Ten měl sloužit jako spravedlivá záminka k uplatnění a použití síly v sebeobraně. Ve skutečnosti se však jednalo o počátek realizace dlouhou dobu promyšleného plánu Japonského císařství, jak dostat tento kus Číny pod svou kontrolu. Například již 22. července 1931 západní pozorovatelé uváděli, že Japonsko rozmístilo své vojenské síly po celé délce jihomandžuské železnice, ve prospěch tohoto zjištění hovoří i

³⁸ ALEXANDROV, Stanimir A., Self-defense against the use of force in international law. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 59-60.

³⁹ Senátor McLean, in ALEXANDROV, Stanimir A., Self-defense against the use of force in international law. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 61

⁴⁰ Dlouhou dobu dopředu připravený a zinscenovaný útok, na japonskou vlakovou soupravu.

stavba dvou palebných postavení pro děla v samotném centru Mukdenu, pod zástěrkou stavby plaveckého bazénu.⁴¹

Po vypuknutí konfliktu vystoupil na půdě SN japonský delegát s ubezpečením, že japonské použití síly není agresí, útočným činem, nebo snahou o územní zisky, a že síla byla použita v sebeobraně. Čínský zástupce japonské zdůvodnění označil za lživé a trval na aktivaci článku 11 Paktu SN, tedy svolání Rady SN a podniknutí opatření k zachování míru.⁴²

Výsledkem jednání SN byla rezoluce z 24. října 1931, jež vyzývala Japonsko ke stažení vojenských sil z území Mandžuska a zastavení bojů. Japonsko to odmítlo s odůvodněním, že je takovéto řešení neslučitelné s ochranou japonských občanů na území Mandžuska. Rezoluce Rady SN z 10. prosince 1931 uložila vyslat vyšetřovací komisi.⁴³

Děni na dálném východě neuniklo pozornosti Spojených států amerických. Již k jednáním na poli SN vyslaly delegáta, který se měl⁴⁴ účastnit procesu rozhodování o tomto konfliktu. USA se nejprve stejně jako ostatní světové velmoci zdráhaly proti Japonsku vystoupit důrazněji. S postupujícím časem a přibývajícimi informacemi o okolnostech konfliktu se postoj USA začal měnit. Již v průběhu jednání SN vyjádřil americký ministr zahraničí H. Stimson obavu, že: „*Mnohé smlouvy se stávají stále beznadějnějšími*“.⁴⁵ Důsledkem neschopnosti SN jednat tak, jak si USA představovaly, byl jejich samostatný postup. 7. ledna 1932 zaslal ministr zahraničí USA Stimson diplomatickou nótu oběma znesvářeným stranám.⁴⁶ V této nótě v podstatě shrnul a představil americkou nevoli k probíhající válce: „*Nemůžeme uznat jakoukoli smlouvu nebo dohodu, uzavřenou mezi oběma vládami, nebo jejich zmocněnci, která by mohla ohrozit smluvní práva USA a jejich občanů nacházejících se v Číně, včetně dohod a smluv týkajících se suverenity, nezávislosti a územní integrity Číny, nebo mezinárodní politiky vůči Číně (...)*“.

⁴¹ SKŘIVAN, Aleš., *Japonská válka 1931-1945*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997, s. 44.

⁴² SKŘIVAN, Aleš., *Japonská válka 1931-1945*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997, s. 29-47.

⁴³ tzv. Lyttonova komise. Výsledky jejího vyšetřování, daly de facto za pravdu Čínské straně, komise konstatovala, že ač pravděpodobně k útoku na železnici došlo, opatření podniknutá Japonci jsou nelegitimní a nelze je mít za výkon práva sebeobranu. V důsledku schválení zprávy Lyttonovy komise, Valným shromážděním SN, vystoupení Japonsko z SN 27. 3. 1932

⁴⁴ vzhledem k tomu, že USA nebyly smluvní stranou SN, byl po námitce Japonského vyslance delegát připuštěn pouze k jednáním týkajících se Briand-Kelloggova paktu.

⁴⁵ Myšlen byl patrně pakt Společnosti národů.

⁴⁶ SKŘIVAN, Aleš., *Japonská válka 1931-1945*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997, s. 60.

*nezamýšlíme uznat jakoukoli situaci, smlouvu či dohodu, jež by byla realizována navzdory závazkům vyplývajícím z Pařížského paktu“.*⁴⁷

Tato doktrína pojmenovaná podle ministra zahraničních věcí v Hooverově vládě, H. J. Stimsona, byla pouhým konstatováním principu neuznávání. Ze samotné nóty je totiž zřejmé, že ač USA nebudou uznávat dohody, smlouvy a situace dosažené v protikladu s Pařížským paktem, tak proti nim zároveň nebudou podnikat žádné kroky, což se projevilo i později v případech anexe Rakouska hitlerovským Německem, napadení Československa či zahájení italských válečných operací v Etiopii.⁴⁸

4. Druhy přímého donucení v mezinárodním právu

Donucovací prostředky v mezinárodním právu můžeme rozdělit z hlediska jejich legality na dvě skupiny. První skupinou jsou donucovací prostředky *dovolené*. Dovolené donucovací mezinárodněprávní prostředky jsou konkrétní nátlaková jednání, která vyhovují normám upravující podmínky použití donucovacích prostředků. Příkladem dovoleného donucení v mezinárodním právu je zastavení nebo snížení rozvojové pomoci poskytované jinému státu n reciprocně a bez smluvního základu. Druhou skupinou dovolených způsobů donucení jsou prostředky, které by jinak byly nedovolené. Mezi takovéto prostředky patří například ozbrojené represálie.

Přímé donucení v mezinárodním právu můžeme dále rozdělit podle toho, zda je to donucení s použitím síly či nikoliv. Na jedné straně to jsou donucovací prostředky bez použití síly jako například upozornění, varování, pozastavení práv, výsad či hlasovacího práva. Na straně druhé to jsou donucovací prostředky s použitím síly, které můžeme dále rozdělit na *ozbrojené* a *jiné formy síly*. *Ozbrojené donucovací prostředky* jsou například kolektivní vojenské akce Rady bezpečnosti OSN⁴⁹.

⁴⁷ Diplomatická korespondence mezi ministrem zahraničních věcí USA Stimsonem a velvyslancem USA v Japonsku Forbesem ze 7. Ledna 1932, [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://courses.knox.edu/hist285schneid/stimsondoctrine.html>

⁴⁸ Encyclopedia of the New American Foreign Relations: Doctrines - The hoover-stimson doctrine. [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.americanforeignrelations.com/A-D/Doctrines-The-hoover-stimson-doctrine.html>

⁴⁹ Čl. 42 Charty OSN.

Donucovací prostředky všeobecně lze rozdělit podle jejich předmětu, například *ekonomické* (zastavení dodávek zboží), *komunikační* (přerušeni dopravních styků) nebo *diplomatické* (přerušeni diplomatických styků).

Charakteristickým rysem všech donucovacích prostředků v mezinárodním právu je to, že reagují na předešlé protiprávní chování a směřují proti subjektu, který se ho dopustil. Všechny formy se vyznačují obecným účelem donutit jiný subjekt k respektování norem mezinárodního práva, ale konkrétní záměry donucujících států se v rámci tohoto účelu liší případ od případu. To, jaký způsob donucení bude vůči provinilému státu aplikován, závisí zpravidla na tom, jaký byl rozsah vzniklé škody, na povaze pravidla mezinárodního práva, které bylo porušeno, na závažnosti tohoto porušení, ale také i na míře ochoty donucovaného státu spolupracovat s poškozeným státem. Splňují-li donucovací opatření náležitosti požadované mezinárodním právem, představují výkon práva aktivně legitimovaných subjektů – jejich právu odpovídá povinnost donucovaného státu taková opatření strpět.

4.1. Donucovací prostředky bez použití síly

Retorze

Retorze je mírnější forma protiopatření, která zůstává pouze v mezích mezinárodního práva, stát při něm nepřekračuje své kompetence. Retorzní opatření nicméně ohrožují faktické zájmy donucovaného státu a jsou způsobilé tento stát citelně poškodit. Retorze, jakožto reakce na porušení práva, má povahu výkonu práva a donucovaný stát je povinen ji strpět. Jako příklad retorzních opatření lze uvést odvolání chystané návštěvy na vysoké úrovni, odvolání velvyslance „za účelem konzultací“, odepření přislíbené podpory při hlasování o volbě do určitého orgánu, přerušeni jednání o smlouvě, kterou donucovaný stát považuje za důležitou, případně i přerušeni diplomatických styků nebo odmítnutí účasti na prestižní události.

Represálie

Represálie je přísnější forma donucování a používá se tehdy, jestliže provinilý stát není ochoten přijmout odpovědnost za způsobenou škodu, anebo

jestliže jeho protiprávní jednání i nadále trvá. Cílem tohoto protiopatření je, aby provinilý stát zastavil své protiprávní chování a realizoval povinnost reparace. I zde platí zásada přiměřenosti. Dopad přijatého protiopatření musí být přiměřený k dopadu porušení práva. Represálie musí být vždy prováděny v dobré víře, a než se k nim přistoupí, musí jim předcházet marná výzva k ukončení protiprávního chování. Výkon represálií musí být ukončen hned, jakmile bylo dokončeno jejich záměru. Stát nesmí nikdy použít ozbrojených represálií a to ani v případě, že se sám stane obětí chování s použitím síly. Jakékoliv ozbrojené represálie jsou mezinárodním právem přísně zakázány. V praxi je také zakázáno použít represálií, které jsou v rozporu s kogentními normami mezinárodního práva. Jako příklad velice účinných represálií jsou například *bojkot* (částečný nebo úplný zákaz dovozu zboží ze státu, který porušil mezinárodní právo) a *embargo* (částečný nebo úplný zákaz vývozu do donucovaného státu).

4.2. Donucovací prostředky s použitím síly

Jedná se o kolektivní donucovací prostředky, zejména pak akce Rady bezpečnosti OSN, které mají zaručit, že ani vojensky silný útočník nezůstane nepotrestán. Organizace spojených národů je univerzální politickou organizací. Finanční a vojenské prostředky jí poskytují členské státy. Pokud je porušeno mezinárodní právo, Rada bezpečnosti nejprve zjišťuje faktický stav, zjistí, zda byl ohrožen či porušen mír, nebo zda došlo k útočnému činu. Poté může státům doporučit prozatímní opatření, aby nedošlo ke zhoršení situace. Rada bezpečnosti dále rozhodne o opatřeních bez použití síly, případně vyzve členy OSN, aby takové opatření provedly, například formou doporučení nebo závazného rozhodnutí. Doporučení vydává Rada bezpečnosti tehdy, není-li mír bezprostředně ohrožen. Pokud mír ohrožen je, vydává rozhodnutí o kolektivních opatřeních. Tato rozhodnutí zavazují všechny členské státy OSN, jsou vynutitelná i pro nečleny a odborné mezinárodní organizace přidružené k OSN, pokud je to nutné pro bezpečnost a mír.

Pokud jsou taková opatření nedostatečná, může podniknout ozbrojené akce, které považuje za nutné k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti. Nesouhlasí-li nějaký členský stát s podmínkami vojenské akce Rady bezpečnosti OSN, je zbaven povinnosti účastnit se společného

donucovacího zákroku. Ozbrojený zásah Rady bezpečnosti OSN není porušením zákazu použití síly, protože jde o odpověď mezinárodního subjektu na mezinárodní zločin. Na rozdíl od kolektivní sebeobran, mají akce Rady bezpečnosti OSN *ofenzivní povahu*, nemusí být tedy ukončeny v okamžiku, kdy sankcionovaný stát upustí od protiprávního jednání. Rada bezpečnosti se na ozbrojených opatřeních usnesla pouze dvakrát, a to v Koreji (1950) a v Iráku (1990).

Od aktů donucení Rady bezpečnosti OSN je nutné odlišit *mírové operace OSN*. Tyto operace nemají donucovací povahu. Jedná se o nasazení mezinárodních vojenských jednotek (tzv. „*modrých baretů*“), řízených Radou bezpečnosti OSN v oblastech mezinárodních krizí. Tyto jednotky mají za cíl udržet mezinárodní mír ve spolupráci se všemi stranami konfliktu. Dotčené státy musí s jejich vysláním souhlasit a jednotky nesmějí zasahovat do konfliktu a zbraní mohou použít jen k nutné obraně. Nasazené jednotky v mírových operacích mají funkci pozorovatelskou a působí jako jakýsi nárazník mezi oběma či více stranami konfliktu. Zároveň zajišťují potřebnou humanitární pomoc.

5. Výjimky ze zákazu použití síly

Výjimky ze zákazu použití síly a hrozby silou v mezinárodních stycích jsou neoddělitelně spjaty se vznikem a závazností tohoto kogentního pravidla obecného mezinárodního práva. Pojem výjimka představuje dovolenost určitého jednání nebo chování, jež je za obvyklého chodu věcí zakázáno, či obráceně. V případě existence výjimek ze zákazu použití síly tedy musí existovat obecné pravidlo zakazující použití síly. V první kapitole této práce věnované historickému vývoji spravedlivého použití síly je uvedena řada podmínek a případů, kdy bylo, alespoň dle teoretiků, právníků a filozofů, použití síly resp. vedení války považováno za legální. Ať už se ovšem jednalo o sebeobranu, vynucení závazku nebo třeba nápravu škod, představovaly tyto tzv. výjimky pouze případy použití síly, jež byly chápány jako záminky ke spravedlivému vedení války. Faktem ovšem zůstává, že se jednalo o teoretickou právní nauku, která si své zastání v praxi států hledala jen stěží. Nebylo by ovšem spravedlivé říci, že tato nauka zůstala naprosto bez povšimnutí. Ve své podstatě představovala nauka morální imperativ, jenž sice pomalu, ale nezvratně přispěl

k vytváření spravedlivějšího systému vztahů mezi státy, jehož vrcholem je dnes zákaz použití síly a hrozby silou v mezinárodních vztazích, jak je formulován v Chartě OSN.

Existence výjimek je tedy vázána na určitý model chování, od něž je možné se za určitých podmínek odklonit. V praxi států byla polarita použití síly a výjimek do podepsání Pařížského paktu na rozdíl od dnešní doby obrácena a výjimky v zásadě představovaly situaci, za jaké se není možné uchýlit k řešení situace pomocí síly. Typickým rysem této vývojové epochy lidstva byla dovolenost použití síly v mezinárodních vztazích. Se vstupem Pařížského paktu v platnost se situace rapidně obrátila. Obecné pravidlo mělo novou podobu a změnit se musely i výjimky. Z výjimek, které zakazovaly použití síly v určitých situacích, se obrácením polarity zákazu staly výjimky, jež použití síly za určitých okolností aprobovaly.

Svůj dnešní charakter dostaly výjimky, stejně jako zákaz použití síly a hrozby silou, v mezinárodních vztazích přijetím Charty OSN. Charta OSN rozeznává tři případy dovoleného použití síly v mezinárodních vztazích. Jsou jimi „akce proti státu, jenž byl za druhé světové války nepřitelem signatáře této Charty (...)“ dle článku 107 Charty OSN, jsou jimi případy dovolené sebeobrany proti ozbrojenému útoku, a to jak kolektivní, tak individuální dle článku 51 Charty OSN a jsou jimi akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných dle kapitoly VII Charty OSN. Následující text bude věnován právě těmto výjimkám s jedinou výjimkou, a to ustanovení článku 107 Charty OSN, jelikož tím, že jsou dnes všichni bývalí nepřátelé členy OSN, se toto ustanovení stalo obsoletním.

5.1. Sebeobrana

„Byl to případ lodi *Caroline* z roku 1837, který charakter sebeobrany změnil z politické výmluvy na doktrínu právní.“⁵⁰ Dnes již slavná tzv. Websterova formule, že: „musí být prokázána nezbytnost sebeobrany, okamžité, zdrcující, neponechávající žádný jiný způsob nebo čas k uvážení“,⁵¹ položila

⁵⁰ ALEXANDROV, Stanimir A., *Self-defense against the use of force in international law*. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 19.

⁵¹ Diplomatická korespondence mezi Danielem Websterem a lordem Ashburtonem ohledně případu *Caroline*, výťah z noty z 24. dubna 1841, [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné:

právní základ pro některé klíčové aspekty sebeobrany, s nimiž se praxe států víceméně ztotožnila. Samotné takové vymezení a souhlas států na obsahu práva sebeobrany, ovšem nekonstitovalo tento institut jako výjimku pro dovolené použití síly. Všeobecný zákaz použití síly resp. uchýlení se k válce v době až do vzniku Pařížského paktu neexistoval. Sebeobrana byla chápána jako součást širšího institutu sebezáchovy a v některých případech byla dokonce považována za jeho synonymum. Rozdíly mezi těmito dvěma pojmy jsou značné. Už jen ze slovního výkladu musí být zřejmé, že sebeobrana evokuje odvrácení útoku nebo jiné síly, zatímco případy sebezáchovy takovéto kritérium nutně sledovat nemusí.⁵² Sebezáchovu je nutno brát jako instinkt a nikoli jako právo,⁵³ od sebeobrany ji odlišuje zejména odvrácení útoku a v případě obecného práva mezinárodního určité kvalitativní naplnění ozbrojeného útoku.

5.1. Obecně k článku 51

„Právo sebeobrany je předmětem nejfundamentálnějšího rozporu mezi státy a mezi mezinárodněprávními teoretiky,“⁵⁴ právě tento rozpor je důvodem, který brání unifikované definici sebeobrany. Znění článku 51 Charty OSN je následující: „Žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobrany oznámí se ihned Radě bezpečnosti; nedotýkají se nikterak pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, pokud jde o to, aby kdykoli podle této Charty podnikla takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnost“.⁵⁵

Na poli současného obecného mezinárodního práva se vyvinuly dvě hlavní skupiny zastávající odlišné pojetí práva sebeobrany. První skupina

http://avalon.law.yale.edu/19th_century/br-1842d.asp

⁵² Pro zdůraznění takového rozdílu si představme situaci, kdy z padajícího letounu vyskočí dva cestující a k dispozici mají pouze jeden přistávací padák, a protože je zřejmé, že padák není schopen oba bezpečně dopravit na zemi, zmocní se jej po krátké šarvátce ve volném pádu jeden cestující na úkor druhého. V tomto případě je patrné, že ač použití síly sledovalo záchranu vlastního života, nebylo namířeno k odvrácení jiné síly.

⁵³ ALEXANDROV, Stanimír A., *Self-defense against the use of force in international law*. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 23-25.

⁵⁴ GRAY, Christine D., *International law and the use of force*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 115.

⁵⁵ Charta OSN, článek 51

podporuje pojetí tohoto práva tak, jak existovalo před vznikem OSN. Její hlavní argumenty spočívají v odkazu na znění samotného článku 51 a zejména na použití termínu „přirozené“ právo sebeobrany. Mezi článek 51 Charty OSN a právo sebeobrany v mezinárodním obyčejovém právu, jak existovalo před vznikem OSN, vkládají rovnítko a tvrdí, že Charta OSN právě toto obyčejové právo „konzervovala“. Obyčejové právo na výkon sebeobrany v době před OSN zahrnovalo, jak ochranu občanů na území třetích států, tak anticipatorní sebeobranu.⁵⁶

Druhá skupina staví své argumenty také na znění článku 51. Hlavními argumenty jsou, že sebeobrana může být vykonána pouze v reakci na ozbrojený útok, a že samotná existence článku 51 by byla absurdní, pokud by existovalo širěji interpretované právo na sebeobranu, jak existovalo před Chartou OSN.⁵⁷

Argumenty skupiny zastánců širšího pojetí sebeobrany, než jak jej pojímá článek 51 OSN, je třeba odmítnout. Ani obyčejové právo není entita, která by byla zakonzervována a neměnná, ale má svou dynamiku. Otázkou tedy je, do jaké míry je právo sebeobrany obsažené v mezinárodním obyčejovém právu shodné s tím v Chartě OSN. Pokud by totiž byl úmysl tvůrců Charty OSN ponechat právo sebeobrany tak, jak existovalo v obecném obyčejovém mezinárodním právu do roku 1945 netknuté, postrádala by existence článku 51 smysl.⁵⁸

5.2. Ozbrojený útok

Nezbytnou podmínkou výkonu práva sebeobrany dle článku 51 Charty OSN je existence ozbrojeného útoku. Není náhodou, že Charta OSN v článku 51 používá termín ozbrojený útok, zatímco článek 2 odstavec 4 hovoří o použití síly a hrozbě silou. Termín použití síly, jak je obsažen v článku 2 odstavec 4 Charty OSN, je termínem nepochybně širším než termín ozbrojený útok dle článku 51 Charty OSN. Zvolená terminologie těchto článků má demonstrovat fakt, že ne každé použití síly nebo hrozba silou může být považována za situaci

⁵⁶ GRAY, Christine D., *International law and the use of force*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 117-119.

⁵⁷ tamtéž

⁵⁸ ALEXANDROV, Stanimir A., *Self-defense against the use of force in international law*. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 94-95.

opodstatňující sebeobranu dle článku 51 Charty. Pokud by tomu tak nebylo a článek 51 by odkazoval na článek 2 odstavec 4 Charty OSN, znamenalo by to fakticky možnost použít sebeobranu i jako legitimní odpověď na pouhou hrozbu silou.

Důležité je i vymezení článku 51 Charty OSN vůči článkům 1 odstavec 1, 39 a 53 odstavec 1 Charty OSN, které odkazují na „útočný čin“ a „útočnou politiku“.⁵⁹ Ozbrojený útok je nepochybně jedním z typů agrese resp. útočného činu, ale již ne každý útočný čin lze považovat ozbrojený útok naplňující definici článku 51 Charty.

Významným vodítkem pro klasifikaci ozbrojeného útoku, ač jeho samotnou definici neobsahuje, se stala rezoluce Valného shromáždění č. 3314 (XXIX) o Definici agrese.⁶⁰ Tato rezoluce, kromě obecného vymezení agrese, vyjmenovává v článku 3 demonstrativním způsobem v sedmi bodech případy použití síly, které představují útočný čin. Mezi ozbrojený útok v dikci článku 51 a útočný čin dle rezoluce č. 3314 (XXIX) nelze klást rovnítko. Zmíněná rezoluce má větší význam pro donucovací akce Rady bezpečnosti dle kapitoly VII. Charty OSN.

Rozdíl mezi útočným činem nepřipouštějícím užití práva sebeobranu a ozbrojeným útokem připouštějícím výkon práva sebeobranu lze demonstrovat

⁵⁹ v anglickém znění „*aggression*“

⁶⁰

čl. 1

Agrese je použití ozbrojené síly státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti nebo jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s Chartou OSN, jiného státu způsoby vypočtenými v této definici.

čl. 3

Jakýkoli z následujících činů, bez ohledu na to, byla-li vyhlášena válka, s ohledem na článek 2 této deklarace představuje útočný čin

- a) invaze nebo útok ozbrojených sil jednoho státu na území druhého státu, vojenská okupace, i dočasná, která je důsledkem invaze nebo útoku ozbrojených sil, jakákoliv anexe území jiného státu nebo jeho části, při níž bylo použito síly;*
- b) bombardování území státu ozbrojenými silami jiného státu, použití jakýchkoli zbraní jednoho státu proti území jiného státu;*
- c) blokáda přístavů nebo pobřeží jednoho státu ozbrojenými silami jiného státu;*
- d) útok podniknutý ozbrojenými silami státu na pozemní, námořní, letecké síly nebo námořní či leteckou flotilu jiného státu;*
- e) použití ozbrojených sil státu, nacházejících se na území jiného státu s jeho souhlasem v případě, že nedodrží podmínky pobytu nebo jeho délku;*
- f) jednání státu, dovolující jinému státu, užití jeho území ke spáchání útočného činu proti třetímu státu;*
- g) vyslání státem nebo jeho jménem ozbrojených skupin, band, nepravidelných ozbrojených sil nebo žoldnéřů, kteří používají sílu proti jinému státu v míře rovnající se předchozím činům.*

na případech pohraničních incidentů. Otázkou rozdílu mezi pohraničním incidentem a ozbrojeným útokem se zabýval MSD v případě *Nicaragua*.⁶¹ MSD uvedl, že rozdíl mezi těmito dvěma jednáními je dán měřítkem a důsledky útoku, stejně jako okolnostmi a jeho důvody.⁶² Je tedy zřejmé, že vypálení „pouhých“ několika kulek z území jednoho státu na území druhého státu, byť přiřítelné politické vůli či vládě, nepředstavuje legitimní důvod pro výkon práva sebeobrany dle článku 51 Charty OSN.

V souvislosti s vývojem nových technologií a jejich využití ve vojenství, je dnes poměrně aktuální otázkou, zda například počítačový útok⁶³ představuje ozbrojený útok a naplňuje tak nezbytnou podmínku článku 51 Charty OSN. Postoj USA k této problematice přinesl deník *The Wall Street Journal*. Pentagon v této *de facto* první kyber-doktríně ozbrojeného útoku připouští, že v případě počítačového útoku či sabotáže se může jednat o útočný čin. Za měřítko existence počítačového útoku konstituujícího ozbrojený útok uvádí jeho důsledky, tedy zda jsou, nebo mohou být jeho důsledky ekvivalentní ozbrojenému útoku, tj. smrt, násilí a destrukce majetku.⁶⁴

Existence ozbrojeného útoku je *conditio sine qua non* výkonu práva sebeobrany. Je tedy nezbytné určit, kdy a v kterém konkrétním okamžiku se dá hovořit o existenci ozbrojeného útoku. Vodítko opět poskytuje rezoluce č. 3314 (XXIX), článek 2 zmíněné rezoluce stanoví, že: „*První použití ozbrojené síly státem v rozporu s Chartou OSN, představuje prima facie důkaz, že došlo k útočnému činu (...)*“.⁶⁵

Ve světle této formulace se tedy předpokládá, že stát, který vypálil první ránu, je agresorem a vypálení oné první rány představuje počátek ozbrojeného

⁶¹ International Court of Justice, Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua, Merits, Judgement of 27. June 1986, [online]. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>

⁶² GRAY, Christine D., International law and the use of force. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 178.

⁶³ Například počítačový virus Stuxnet, který byl nasazen do počítačových systémů Iránského jaderného programu a jeho vývoj tým zbrzdil údajně až o jeden rok.

⁶⁴ GORMAN, Siobhan a Julian BARNES., Cyber Combat: Act of War. *The Wall Street Journal* [online]. 30. 5. 2011 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: http://online.wsj.com/article/SB10001424052702304563104576355623135782718.html?mod=WSJ_WSJ_US_News_3

⁶⁵ Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 3314 (XXIX), z roku 1974

útoku. Takovouto konstrukci je ovšem třeba odmítnout, samotný koncept „první rány“ představuje pouhý předpoklad prvního neoprávněného použití ozbrojené síly a může sloužit jako důkaz. Druhá část článku 2 rezoluce č. 3314 (XXIX) toto pojetí sama koriguje, když stanoví: „*Rada bezpečnosti OSN, ve světle relevantních okolností a v souměřitelnosti s Chartou OSN, může rozhodnout opačně, včetně případů, kdy následky takového jednání nemají dostatečnou závažnost, aby konstituovaly ozbrojený útok*“.⁶⁶ Za situaci, kdy tzv. „první rána“ nepředstavuje počátek ozbrojeného útoku, můžeme považovat palbu na nepřátelské jednotky, při jejich invazi na území jiného státu nebo zahájení útoku na jednotky cizího státu, jež nesplní ultimátum k opuštění cizího státního území. Obdobná situace panuje v případě užití interkontinentálních balistických střel. V případě, že stát balistické rakety mířící nepochybně na jeho území zachytí na svých radarech před jejich dopadem, může dojít k situaci, že se uchýlí k použití síly proti státu, jenž tyto rakety vypálil a způsobí mu škody ještě předtím, než rakety dopadnou na jeho vlastní území. Pro počátek ozbrojeného útoku je tedy rozhodující jeho zahájení a ne způsobené následky.⁶⁷ Pokud by pro počátek útoku bylo rozhodující způsobení škody, postrádal by institut sebeobrany, jako opatření k odvrácení újmy, nebo opatření k ochraně životů, smysl. Jsem si vědom, že od těchto úvah není, obrazně řečeno, daleko k anticipatorní sebeobraně, nicméně pořád je zde podmínkou takového jednání existence zahájeného ozbrojeného útoku, byť nedošlo dosud ke vzniku škod.

5.3. Cíl ozbrojeného útoku

Zpravidla nečiní potíže za ozbrojený útok legitimizující započítání akcí v sebeobraně označit útok, který se odehraje na území státu, nebo útok na vojenské jednotky, zástupce diplomatické mise, či vládní představitele státu i mimo jeho území. Na tenký led se ovšem dostáváme, je-li položena otázka, zda je možné vykonat právo sebeobrany na ochranu vlastních státních občanů nacházejících se mimo vlastní státní území.⁶⁸

⁶⁶ tamtéž

⁶⁷ DINSTEIN, Yoram., War, aggression, and self-defense. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 171-172.

⁶⁸ DINSTEIN, Yoram., War, aggression, and self-defense. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 181.

Pro právo ochrany resp. obrany vlastních státních příslušníků na území cizího státu se v současné době vyslovuje malá skupina států, ovšem vojensky silných států. Mezi nesporné zastánce tohoto přístupu se již tradičně považují USA, Izrael a Velká Británie. Argumenty těchto států pro intervence dovolující ochranu vlastních státních příslušníků byly shrnuty ve stanovisku Velké Británie k Suezské krizi z roku 1956. Dle tohoto stanoviska „*Musí existovat bezprostřední nebezpečí či hrozba zabití, stát, na jehož území se občané nacházejí, není schopen nebo nechce zajistit jejich bezpečnost a nakonec, jsou-li ochranné akce přísně vyhrazeny na záchranu vlastních státních příslušníků*“.⁶⁹ Ne nezajímavý je jistě i fakt, že samotná Rada bezpečnosti OSN v otázkách týkajících se ochrany státních občanů nacházejících se mimo vlastní státní území nepodnikla žádné kroky, a to z důvodů zřejmých.⁷⁰ Ještě zajímavější je nepochybně prohlášení jistého ruského ministra po rozpadu SSSR, který explicitně prohlásil, že se Rusko nebude rozpakovat použít sílu na ochranu etnických Rusů, nacházejících se na územích bývalých socialistických republik, a které se i ze strany států podporujících takovéto pojetí sebeobrany resp. ozbrojeného útoku, setkalo s obavami a výhradami.⁷¹

5.4. Nezbytnost, proporcionalita a bezprostřednost

Limitem sebeobrany není pouze její přípustnost jako reakce na ozbrojený útok. Aby právo sebeobrany bylo vykonáno v souladu s právem, musí splňovat určité podmínky. Jejich smyslem je zajistit, aby se z výkonu sebeobrany nestala pouhá odvetná opatření, represálie nebo tresty, a aby síla použitá v sebeobraně směřovala na odražení a zastavení ozbrojeného útoku. Charta OSN, kromě článku 51, žádná jiná ustanovení o právu sebeobrany neobsahuje, je proto třeba obrátit pozornost na mezinárodní právo obyčejové. To za limity práva sebeobrany považuje princip proporcionality, princip nezbytnosti a s ním spjatý princip bezprostřednosti. Jejich původ lze vysledovat v dnes již legendární Webstrově klauzuli.⁷²

⁶⁹ GRAY, Christine D., *International law and the use of force*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 158.

⁷⁰ Dva ze tří výše jmenovaných států jsou stálými členy Rady bezpečnosti OSN

⁷¹ GRAY, Christine D., *International law and the use of force*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 157.

⁷² *Nezbytnosti sebeobrany, bezprostřední, okamžité, neponechávající žádný prostor pro uvážení či*

První podmínkou a limitem práva sebeobrany je požadavek nezbytnosti. Jím se rozumí použití ozbrojené síly teprve za předpokladu, že vzniklou situaci není možné urovnat nevojenským zásahem, samozřejmě pokud je takový způsob možný. Dalším limitem, splývající někdy s principem nezbytnosti, je princip bezprostřednosti. Míjí se jím, že mezi ozbrojeným útokem a odpovědí na něj má být co nejmenší časová prodleva. V případě vyčerpání „nevojenských“ řešení, by měla být odpověď na ozbrojený útok co nejrychlejší a bezprostřední. Ukázkovým případem nesplňujícím požadavek bezprostřednosti je raketový útok USA na Bagdád z 26. června 1993. Armáda USA v tento den odpálila několik raket na velitelství Irácké vojenské rozvědky, kterou činila zodpovědnou za neúspěšný pokus o atentát na bývalého prezidenta USA G. W. Bushe st.. Prezident Clinton útok na svého předchůdce v úřadě prohlásil za „útok na naši zemi a na všechny Američany“. Na půdě OSN označil americký zástupce raketový útok za jednání v sebeobraně, které mělo za cíl zmařit další podobné plánované útoky. Odhlédneme-li od otázek, zda je zmařený útok na bývalého amerického prezidenta ozbrojeným útokem na USA, zda je ostřelování raketami proporcionální, či bylo nezbytné, tak již samotná prodleva mezi pokusem o atentát a americkou reakcí na něj, představuje zřejmý důkaz nesplnění požadavku bezprostřednosti a tím pádem i nelegitimního použití síly a je považován za nelegitimní represálie.⁷³

Dalším požadavkem na legitimní výkon práva sebeobrany je dodržení principu proporcionality. Opatření učiněná v sebeobraně by neměla být asymetrická vzhledem k ozbrojenému útoku. Příkladem přímo absolutní disproporce mezi akcí a reakcí je případ Izrael vs. Libanon resp. Hizballáh. 12. července 2006 podnikl Hizballáh ozbrojenou přeshraniční akci namířenou proti Izraeli, při tomto útoku členové této teroristické organizace zabili osm příslušníků izraelské armády a dva unesli. Izrael jednání označil za ozbrojený útok a vyhlášení války a vyhradil si právo na sebeobranu. Izraelská odpověď na útok Hizballáhu byla drtivá, do akcí bylo zapojeno námořnictvo, letectvo i pozemní síly a operace na území Libanonu probíhaly více než měsíc. Bylo

volbu prostředků (...), a i prokáže-li se nezbytnost akce, bude na nich prokázáno, že se nedopustili ničeho nesmyslného či excesivního, protože akt ospravedlněný takovouto nezbytností, jí musí být i co do rozsahu limitován.“

⁷³ ALEXANDROV, Stanimir A., *Self-defense against the use of force in international law*. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 186-187.

zabito 1187 libanonských civilistů a 4060 jich bylo raněno, škody byly odhadnuty na 3,6 miliardy amerických dolarů, zničeno nebo poškozeno bylo na civilních 30 000 domů, 145 mostů a 600 kilometrů silnic bylo poškozeno nebo zničeno, bylo zničeno na 900 továren, obchodů, farem a jiné infrastruktury.⁷⁴ Odhlédneme-li opět od otázky, zda útok Hizballáhu na hranicích Libanonu a Izraele představuje ozbrojený útok dle článku 51 Charty OSN, tak již při pouhém srovnání měřítka a následků odvetných akcí musí být zřejmé, že opatření podniknutá Izraelem byla evidentně disproporční.⁷⁵

5.5. Sebeobrana jako dočasné právo

Z ustanovení článku 51 vyplývá, že dalším limitem výkonu práva sebeobrany je jeho dočasnost, jejím kritériem je jednání Rady bezpečnosti OSN. Kromě určení dočasnosti výkonu práva sebeobrany, znamená článek 51 Charty ještě další podstatnou skutečnost: přisuzuje Radě bezpečnosti odpovědnost za udržení míru a *de facto* zařazuje právo sebeobrany do centralizovaného systému použití síly. Stručně a výstižně slovy S. Alexandrova: „*Jednotlivé státy sice samy rozhodují, zda a kdy použijí sílu v sebeobraně, ale „vhodnost jejich rozhodnutí“ je předmětem Spojených národů*“.⁷⁶

5.6. Role Rady bezpečnosti OSN

„*Kdyby si každý stát byl sám sobě soudcem ve věci legality svých vlastních činů, kdyby každý stát mohl svůj ozbrojený útok skrýt pod pláštěm sebeobrany, byla by mezinárodně právní snaha o udržení síly v šachu marná.*“⁷⁷ Samotný proces realizace práva sebeobrany se dle článku 51 Charty OSN skládá ze dvou částí. První částí je samotný a bezprostřední výkon práva sebeobrany v reakci na ozbrojený útok. Stát sám si v konkrétním okamžiku posoudí, zda došlo k ozbrojenému útoku, zda je nezbytné použití síly a v případě že ano, jakou silou a s jakou intenzitou reagovat. Druhá část realizace práva sebeobrany sestává z povinnosti uvědomit Radu bezpečnosti OSN: „*Opatření učiněná členy*

⁷⁴ Humanitarian factsheet on Lebanon. United Nations: Press Releases [online]. 2006 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/iha1229.doc.htm>

⁷⁵ GRAY, Christine D., International law and the use of force. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 237-245.

⁷⁶ ALEXANDROV, Stanimir A., Self-defense against the use of force in international law. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 105.

⁷⁷ DINSTEIN, Yoram., War, aggression, and self-defense. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 185.

*při výkonu tohoto práva sebeobrany oznámí se ihned Radě bezpečnosti; nedotýkají se nikterak pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, pokud jde o to, aby kdykoli podle této Charty podnikla takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti“.*⁷⁸ Legalita užití práva sebeobrany je tedy v každém konkrétním případě přezkoumávána Radou bezpečnosti OSN. Rada bezpečnosti OSN má k dispozici poměrně širokou škálu způsobů, jak postupovat dále. Rada bezpečnosti OSN může dodatečně posvětit výkon práva sebeobrany jako legitimní, může nařídít okamžitý klid zbraní, může nařídít stažení veškerých sil a obnovit předešlý status, může nařídít zastavení sebeobranných akcí a nahradit je opatřeními kolektivní bezpečnosti dle kapitoly VII. Charty OSN, nebo může rozhodnout, že stát dovolávající se práva sebeobrany je ve skutečnosti sám agresorem. Takováto rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN jsou potom závazná pro své adresáty, a to bez výjimky.⁷⁹

Současná geopolitická situace a rozvržení sil v samotné Radě bezpečnosti ovšem může vést až k paralýze jejího rozhodování. V případě, že Rada bezpečnosti OSN nedojde k jednoznačnému stanovisku resp. státy se neshodnou a není vydána rezoluce, je stát jednající v sebeobraně oprávněn ve výkonu tohoto svého práva pokračovat. Rada bezpečnosti OSN je totiž předevšímA orgán politický.

5.7. Kolektivní sebeobrana

Ani definice kolektivní sebeobrany není obsažena v Chartě OSN. Výkonem kolektivní sebeobrany je třeba rozumět pomoc ozbrojenou silou státu napadenému v rozporu s Chartou OSN. Co bylo řečeno o individuální sebeobraně, platí *a simili* pro sebeobranu kolektivní, ba co více, kolektivní sebeobrana je vlastně podmíněna existencí možnosti výkonu sebeobrany individuální. Je třeba splnit podmínky proporcionalnosti, nezbytnosti a bezprostřednosti a především, musí existovat ozbrojený útok ve smyslu článku 51 Charty OSN. Mezi těmito dvěma typy sebeobrany je pouze jeden rozdíl, na rozdíl od individuální sebeobrany se totiž může výkon kolektivní sebeobrany

⁷⁸ Charta OSN, článek 51

⁷⁹ DINSTEIN, Yoram., War, aggression, and self-defense. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 187-190.

stát dokonce povinností.⁸⁰ použití síly, ale zároveň připouští státům právo na sebeobranu. Pod tento institut tak často státy svou akci zahrnují a pak už je jen na Radě bezpečnosti a ostatních státech zda takovou akci odsoudí nebo podpoří. Tímto postupem vlastně vzniká i praxe v nahlížení na užití ozbrojených represálií, kterou podstatně rozšiřují aktuální bezpečnostní hrozby týkající se terorizmu.

6. Preemptivní sebeobrana

Vznik konceptu preemptivní sebeobranu je tradičně spojován s incidentem potopení lodi *Caroline*⁸¹. Události předcházející údajnému zformulování podmínek výkonu preemptivní sebeobranu byly následující. V prosinci roku 1837 se provincie Horní Kanada vzbouřila proti britské nadvládě. Povstalci ovládli ostrov Navy Island a začali jej využívat jako základny pro útoky na britské lodě. Povstání na ostrově Navy Island, který se nacházel poblíž hranic s USA, bylo současně podporováno částí amerického obyvatelstva. V období od 13. prosince do 29. prosince 1837 Američané aktivně podporovali povstání tím, že povstalcům dováželi na soukromé lodi *Caroline* potraviny, vojenský materiál a další zásoby potřebné k udržení povstání. Během několika dnů britský ostrov obsadilo více jak tisíc ozbrojených Američanů. Reakcí britské vlády na soustavné porušování britské suverenity a opakované útoky proti britským lodím bylo potopení americké lodě *Caroline*. Incident se odehrál dne 29. prosince roku 1837 v době, kdy loď namísto u Navy Island kotvila u Fort Schlosser na americkém území. Útok si vyžádal dvě oběti americké posádky.

Okamžitě po incidentu USA požadovaly, aby Velká Británie vysvětlila své jednání. V období let 1838 – 1842 probíhala mezi představiteli obou států výměna diplomatických nót. Velká Británie ospravedlňovala zásah do americké suverenity mimo jiné právě právem na sebeobranu. K urovnání sporu došlo až na jaře roku 1841, kdy se do čela amerického ministra zahraničních věcí dostal D. Webster. Ten dne 24. dubna adresoval dopis britskému ministru Foxovi, ve kterém uvedl, za jakých podmínek by Velká Británie byla oprávněna uchýlit se

⁸⁰ V případech, že se státy ke kolektivní sebeobraně v případě útoku na jednoho z nich, zaváží.

K tomuto účelu byla například stvořena Severoatlantická aliance.

⁸¹ *The Caroline Incident*; 2 Moore, *Digest of International Law* 412 (1906), cit. in ŠTURMA, Pavel. *Casebook: výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. 2. dopl. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010,

k sebeobraně, a současně vyzval britskou vládu k tomu, aby uvedla, že tyto podmínky byly splněny. Britská vláda byla povinna prokázat „*nezbytnost sebeobranu, okamžitou, nepřekonatelnou, neponechávající žádný výběr prostředků a žádný moment k uvážení*“ („*a necessity of self-defence, instant, overwhelming, leaving no choice of means, and no moment for deliberation*“)⁸².2 Současně byla britská vláda povinna prokázat také to, že kanadské místní úřady, i za předpokladu, že jim nezbytnost okamžiku dovolila vstoupit na území USA, „*neučinily nic nerozumného a přehnaného*“ („*nothing unreasonable and excessive*“)⁸³. Ačkoliv se USA a Velká Británie nikdy neshodly na tom, zda Velká Británie dostala kritériím nezbytnosti, neodkladnosti a proporcionality incident byl vyřízen smírem.

6.2. Kritika případu Caroline

Případ Caroline je některými autory pokládán za klasický příklad preemptivní sebeobranu. Kritici případu však upozorňují, že tomu tak není zcela oprávněně. Samotný průběh událostí totiž neodpovídal situaci, ve které by bylo možné se oprávněně uchýlit k sebeobraně. Rebelové obsadili ostrov Navy Island dne 13. prosince 1837 a začali útočit na britské lodě. K potopení lodi Caroline však došlo až o několik dnů později, tedy v době, kdy incident již několik dní aktivně probíhal. V kontextu událostí na ostrově Navy Island byl útok Velké Británie realizován příliš pozdě a nemohl představovat sebeobranu proti bezprostředně hrozícímu útoku. Přínos případu Caroline je současně zpochybňován také z důvodu toho, že v době událostí na ostrově Navy Island nebyl institut sebeobranu právně zakotven v mezinárodním právu a státy měly možnost volně se uchýlit k použití síly. Část doktríny zdůrazňuje, že „*v systému práva, který volně připouští použití ozbrojené síly, bylo subjektivní právo na sebeobranu pojmovým superfluum*“. Z pozitivně právního hlediska je institut sebeobranu považován „*za neopodstatněný vždy, když právní systém nezakazuje používání síly*“. Vzhledem ke skutečnosti, že zákaz použití síly byl v platném mezinárodním právu zakotven až počátkem 20. století, požadavky formulované Danielem Websterem nemohly vymezit podmínky sebeobranu, která v té době

⁸² The Caroline Incident; 2 Moore, Digest of International Law 412 (1906), cit. in ŠTURMA, Pavel. *Casebook: výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. 2. dopl. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, str. 234.

⁸³ Tamtéž, str. 235.

neexistovala, a představovaly nejvýše „*politickou omluvou za použití síly*“. V době incidentu Caroline tradiční mezinárodní právo použití síly v mezinárodních vztazích sice nezakazovalo, volnost států v uchýlování se k síle přesto nebyla neomezená. Otázkami spravedlivé války se zabývali někteří významní právníci, zejména Hugo Grotius, Samuel Pufendorf nebo Emmerich de Vattel, a již v jejich dílech se objevovaly zmínky o sebeobraně. Hugo Grotius (1583-1645), tradičně označován za zakladatele mezinárodního práva, prosazoval myšlenku spravedlivé války a sebeobrany. Zastával názor, že „*existuje společné právo mezi národy, které řídí jak uchýlení se k válce, tak jednání za války*“. Grotius rozeznával šest kritérií spravedlivé války, jedním z nich byla i sebeobrana. Ve svém díle *De Iure Belli et Pacis Libri Tres* z roku 1625 připustil koncepci preemptivní sebeobrany, když uvedl, že „*sebeobrana je dovolená nejen proti útoku, který byl již utrpěn, ale i dříve před tím, než může být takový čin očekáván*“⁸⁴. Obdobně Samuel Pufendorf (1632-1694), představitel školy radikálních naturalistů, podporoval koncepci preemptivní sebeobrany. Ve svém díle *De Jure Naturae et Gentium Libri Octo* obhajoval názor, že „*jakmile se agresor, jasně projevující přání zbavit mě života a vybavený schopností a zbraněmi pro tento účel, ocitne v pozici, kdy mě může skutečně zasáhnout, otevírá se zde prostor /.../ zaútočit na něj dříve, nežli zaútočí on*“. Emmerich de Vattel (1714-1767) zastával velmi podobné stanovisko, když tvrdil: „*Nejbezpečnější je zabránit zlu, pokud je to možné. Národ má právo bránit se proti újmě, kterou mu chce jiný způsobit a [má právo] použít sílu /.../ proti agresorovi. V zájmu opatrnosti může dokonce předvídat záměr druhého, avšak nesmí jednat na základě vágního nebo pochybného podezření, protože jinak by riskoval, že se sám stane agresorem*“⁸⁵.

Tradiční mezinárodní právo neupravovalo sebeobranu jako právní institut. Myšlenka práva státu na sebeobranu přesto byla postupně rozvíjena v textech právních teoretiků, stoupců doktríny *bellum iustum*, již v době incidentu Caroline. Z přirozenoprávního hlediska volnost států uchýlit se k síle nebyla zcela neomezená a sankcí za neospravedlnitelnou hrozbu silou byla možnost uchýlit se k preemptivní sebeobraně.

⁸⁴ KITTRICH, Jan. *Právo na sebeobranu v současném mezinárodním právu*. Praha, 2012. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, str. 46, str. 134.

⁸⁵ tamtéž

6.3. Preemptivní sebeobrana proti útoku teroristických skupin

Současná doktrína mezinárodního práva spatřuje význam případu *Caroline* ještě v jiném ohledu. Specifikem potopení lodi *Caroline* bylo to, že incident se neodehrál přímo mezi dvěma státy, nýbrž mezi státem a skupinou amerického obyvatelstva soukromé povahy. Podle některých současných autorů případ *Caroline* tak položil právní základ nejen samotné preemptivní sebeobraně, ale také preemptivní sebeobraně směřující proti útokům teroristických skupin. V případě *Caroline* hrozba totiž pocházela „od nestátní skupiny, která by dnes byla s největší pravděpodobností označena za teroristy“⁸⁶. N. Lubell v této souvislosti soudí, že státy nepřímo uznaly možnost preemptivní sebeobrany proti útokům teroristů tím, že nikdy nevyloučily aplikovatelnost případu *Caroline* právě na útoky pocházející od skupin nestátní povahy. V době případu *Caroline* USA byly v pozici státu, „na jehož území má /.../ k akci dojít“, který však „nenese odpovědnost za relevantní hrozbu a je schopen a ochoten přijmout příslušná opatření k jejímu odvrácení“. Přínos případu *Caroline* pro současnou problematiku preemptivní sebeobrany proti útokům teroristických je však nutno hodnotit obezřetně.

6.4. Vývoj práva na sebeobranu v meziválečném období

Právo na sebeobranu se dostávalo do popředí zájmu s postupným omezováním volného použití síly v mezinárodních vztazích. Počátkem 20. století byla pozornost zaměřena zejména na zakotvení zákazu vést útočnou válku. Výsledkem Pařížské mírové konference z roku 1919 byl Pakt Společnosti národů („*Pakt*“), který omezil uchylování se k použití síly, útočnou válku nicméně nezakázal zcela. Státy byly oprávněny uchýlit se k tzv. legální válce tehdy, pokud dostaly formálním závazkům stanoveným v Paktu, tedy tehdy, pokud respektovaly tříměsíční válečné moratorium. Ženevský protokol o pokojném řešení mezinárodních sporů z roku 1924, který měl zakázat nejen útočnou válku, ale také hrozbu útočné války, nikdy nevstoupil v platnost.

⁸⁶ GREENWOOD, Christopher. International Law and the Pre-emptive Use of Force: Afghanistan, Al-Qaida, and Iraq. *San Diego International Law Journal*. 2003, roč. 4, cit. in LUBELL, Noam. *Extraterritorial use of force against non-state actors*. 1st pub. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 35.

Všeobecný zákaz útočné války byl úspěšně zakotven až ve Smlouvě o zřeknutí se války jako prostředku mezinárodní politiky, tzv. Briand-Kellogův pakt, z 27. srpna 1928. Smluvní strany se v článku 1 a 2 tohoto paktu výslovně zavázaly k tomu, že „odsuzují válku jako prostředek k řešení mezinárodních neshod a zřikají se jí jako prostředku národní politiky ve svých vzájemných vztazích“⁸⁷ a že řešení všech sporů se „nikdy nebude díti jinak než pokojnými prostředky“. Podle J. Fawcetta však šlo spíše o „politické prohlášení než o právní závazky“⁸⁸. Výhrady Velké Británie a USA totiž měly podstatně omezit aplikaci smlouvy. Velká Británie například uvedla následující výhradu: „Existují určité oblasti světa, jejichž blahobyt a integrita představují zvláštní a životní zájem pro náš mír a bezpečnost /.../ Jejich obrana je pro Britské impérium opatřením sebeobrany. Musí být jasně rozuměno, že vláda Jejeho Veličenstva ve Velké Británii přijímá tuto smlouvu s tím vědomím, že nebrání svobodě akcí v tomto směru“. Obdobně USA uvedly, že „každý stát může vždy svobodně a bez ohledu na ustanovení smlouvy bránit své území před útokem nebo invazí a je sám kompetentní aby rozhodl, zda okolnosti vyžadují obrátit se k válce nebo sebeobraně“. Podle J. Kittricha byla „absence výslovné úpravy práva na sebeobranu včetně podmínek jeho výkonu jedním ze závažných nedostatků Paktu“⁸⁹

Krátce po přijetí Briand-Kellogova paktu vymezily státy pojem agrese, zejména v Dohodě o definici agrese z roku 1933, v Balkánské dohodě z roku 1934 a v Saadabadsském paktu z roku 1937. Žádný z výše uvedených dokumentů neupravoval zákaz hrozby ozbrojenou silou. Touto otázkou se krátce zabývala *International Law Association*, která v roce 1934 neúspěšně předložila návrh, který by rozšířil aplikaci Briand-Kellogova paktu také na hrozby silou.⁵⁹ Ačkoliv zákaz hrozby silou nebyl zakotven v platném právu, objevují se případy, kdy státy tvrdily, že se uchylují k sebeobraně proti bezprostředně hrozícímu ozbrojenému útoku. Japonsko například v roce 1931 obhajovalo okupaci Mandžuska z titulu sebeobrany ve smyslu případu Caroline. O několik let později, v roce 1946, se v rámci procesů o válečných zločinech Německa

⁸⁷ MRÁZEK, Josef. Zákaz použití síly a hrozby silou, sebeobrana a svépomoc v mezinárodním právu. *Studie z mezinárodního práva*. 1988, roč. 21, č. 1. str. 36.

⁸⁸ FAWCETT, James. *Law and Power in International Relations*, London 1982

⁸⁹ KITTRICH, Jan. *Právo na sebeobranu v současném mezinárodním právu*. Praha, 2012.

Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, str. 13

tohoto konceptu dovolávalo před Mezinárodním vojenským tribunálem v Norimberku („*Tribunál*“) také Německo.

Obhajoba Německa se opírala o tvrzení, že napadení Norska německými silami nepředstavovalo agresi, ale výkon práva na sebeobranu, neboť Německo jednalo s cílem zabránit útoku spojeneckých sil. Tribunál se námitkou obhajoby zabýval, nakonec ji však v průběhu dalšího projednávání zamítl. Prvním důvodem k zamítnutí námítky byla skutečnost, že údajná německá sebeobrana, tedy napadnutí Norska, neodpovídala kritériím legálního výkonu práva na preemptivní sebeobranu. Ze zjištění Tribunálu vyplynulo, že plán útoku na Norsko byl vytvořen dávno předtím, než vůbec hrozilo nebezpečí ze strany spojeneckých sil. Tribunál uvedl, že *„preventivní akce na cizím území je ospravedlnitelná pouze v případě naléhavé a nepřekonatelné nezbytnosti sebeobrany neponechávající žádnou možnost volby prostředků a žádný okamžik k úvaze“*. Vzhledem ke skutečnosti, že neexistovalo bezprostřední nebezpečí ze stran spojeneckých sil, Německo nemohlo svým jednáním naplnit podmínky legálního výkonu práva na preemptivní sebeobranu. Námitka Německa byla problematická ještě z jiného důvodu. Tribunál zpochybnil možnost využít práva na sebeobranu vůči třetí nezúčastněné straně, neboť *„opatření v sebeobraně lze totiž použít jen vůči takovému subjektu mezinárodního práva, kterému je protiprávní jednání možno přičíst“*.

Tribunál potvrdil, že relevantním kritériem legality sebeobrany proti hrozícímu útoku jsou podmínky nezbytnosti, neodkladnosti a přiměřenosti ve smyslu případu Caroline. Rozhodnutí Tribunálu nicméně ještě nereflektovalo přijetí Charty OSN, resp. vliv článku 51 Charty OSN na obyčejovou sebeobranu. V době rozhodování Tribunál vycházel z právních předpisů platných před přijetím Charty OSN, tj. zejména z Paktu Společnosti národů a Briand-Kellogova paktu. Přínos rozsudku přesto není pro vývoj preemptivní sebeobrany bez významu. Rozsudek Tribunálu a také principy mezinárodního práva upravené v Chartě samotného Tribunálu byly jednomyslně uznány Valným shromážděním OSN v rezoluci č. 95 ze dne 11. prosince 1946.

7. Použití síly v rámci OSN v praxi vs. Sebeobrana dle článku 51

S ohledem na komplikované rozhodování v klíčových situacích se v současné době ukazují kroky Rady bezpečnosti jako málo pružné a členské státy OSN snad i z důvodů neshod a rozdílných politických názorů často její rozhodnutí či souhlas obcházejí. Příčinou je, jak již bylo zmíněno v minulé části této práce, především užití síly na půdě OSN skrze článek 42 a také jeho spojení s článkem 43. I dle názorů právních autorů (Christopher Joyner) se tedy zdá, že nenaplněním podmínek článku 43 nemá Rada bezpečnosti možnost přikázat členským státům, aby předaly své jednotky společnému velení.⁹⁰ Tento stejný autor však zároveň poukazuje na tendenci a také možnost Rady bezpečnosti povolit zásah konkrétnímu státu jen s prostým odkazem na pravomoci jí udělené kapitolou VII.⁹¹ Za příklad dává Irácko- Kuvajtský konflikt a poukazuje také na to, že Rada bezpečnosti neodkazuje ve svých rozhodnutích často ani na konkrétní ustanovení Charty, jen stanoví, že jedná v rámci pravomoci kapitoly VII.⁹²

Ačkoliv je již mezi širší odbornou veřejností i jednotlivými státy přijat názor, že Charta vysloveně zakazuje ozbrojené represálie (individuální povahy), platí také to, že nevylučuje použití „sebeobranu“ dle jejího článku 51.⁹³ I Charta OSN totiž právo na sebeobranu v určitých situacích státům přiznává. Hranice mezi výkonem ozbrojené represálie individuální povahy a sebeobranou jsou však velmi blízko sebe a oba instituty se do značné míry prolínají. I z tohoto důvodu dochází v praxi často k jejich zneužívání. Platí však zásadně cíle Charty, zejména článek 2 odst. 4, který musí mít všichni členové neustále na paměti a ve druhé řadě pak musí mít na paměti podmínky pro výkon práva na sebeobranu, které Charta vyžaduje.

Pro sebeobranu dle článku 51 Charty platí zejména princip proporcionality a také zásada včasnosti provedení sebeobranu. Co se týče principu proporcionality, je třeba uvést, že nesmí jít předně o akci nepřiměřené povahy, co se týče následků,

⁹⁰ In: Joyner, C. Ch. *The United Nations and international law*. 1. vyd. New York: Cambridge University press, 1997. s. 110

⁹¹ „tamtéž“

⁹² viz: „tamtéž“

⁹³ Čl. 51 Charty OSN: „Žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobranu se oznámí hned Radě bezpečnosti...“

kteřé takové jednání způsobí.⁹⁴ Není možné způsobit výrazně větší újmu, než kterou poškozenu stát sám utrpěl. S ohledem na druhou zásadu, zásadu včasnosti je kruciální zejména okamžitě provedení této akce. Sebeobrana musí navíc směřovat proti aktuální trvající hrozbě.⁹⁵ Nelze proto tolerovat akce, které svým způsobem provedení mají neadekvátní povahu a ještě jsou dlouhodobě plánovány (viz. americký útoku na Libyi v roce 1986 nebo americký zásah proti iránským ropným plošinám v roce 1988).

Praxe mezinárodního společenství však neukazuje jasnou hranici, podle které by šlo jednoznačně rozlišovat akty sebeobrany a individuálních represálií. Státy často prezentují své chování jako výkon svého práva na sebeobranu podle Charty (např. odstřelování Bagdádu v roce 1993 jako reakce na plánovaný atentát na bývalého prezidenta Bushe).⁹⁶ Uplatňování práva na sebeobranu jde v současnosti také ruku v ruce s bojem proti terorizmu. Ačkoliv můžou takové projevy boje proti terorizmu vykazovat spíše znaky individuálních represálií, mezinárodní společenství vnímá v celé řadě případů jeho legitimní cíl a proto takový výkon i intenzitu práva na sebeobranu toleruje. Mezi takové akce lze zařadit třeba americký útoku na teroristické základny v Afganistánu v roce 1998.⁹⁷

Pokud proti takovým akcím byla vznesena kritika, pak většinou ne proti akci samotné, ale proti jejich technickému či organizačnímu provedení.

Dalším důvodem pro užití síly v současné praxi je široká podpora mezinárodního společenství vůči represáliím sledujícím legitimní cíl. Takovým případem byla například vojenská intervence USA v Afganistánu proti Talibánu, jako reakce na události po 11. září 2001. Ačkoliv byl zjevný spíše charakter represálie a nikoliv práva na sebeobranu (plánovitost, rozsáhlý charakter operace),

⁹⁴ srov. Simma B., *The Charter of the United Nations a commentary*. 2. Vyd. New York: Oxford University Press Inc., 2002, s. 805

⁹⁵ In: David, V., Sladký, P., Zbořil Z. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 1. vyd. Praha: Leges, 2008. s. 333

⁹⁶ In: Čepelka Č., Šturma P., *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 665

⁹⁷ In: Bílková, Veronika. *Ozbrojené represálie v mezinárodním právu*. In *Právní následky mezinárodně protiprávního chování, Pocta Čestmíru Čepelkovi k 80. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova v Praze- právnická fakulta, 2007. s. 168

na podporu této akce vystoupil v podstatě celý svět a navíc i Rada bezpečnosti rezolucemi 1368 a 1373 z roku 2001.⁹⁸

Lze tedy v tomto ohledu shrnout, že aktuální tendence v otázkách použití síly v mezinárodním právu kopírují Chartu OSN v tom smyslu, že zakazují individuální použití síly, ale zároveň připouští státům právo na sebeobranu. Pod tento institut tak často státy svou akci zahrnují a pak už je jen na Radě bezpečnosti a ostatních státech zda takovou akci odsoudí nebo podpoří. Tímto postupem vlastně vzniká i praxe v nahlížení na užití ozbrojených represálií, kterou podstatně rozšiřují aktuální bezpečnostní hrozby týkající se terorizmu.

8. Výzvy vedení války ve 21. století

Válka je stav organizovaného násilí mezi dvěma nebo více skupinami lidí. Násilí je ve válce použito válčícími stranami jako mocenský prostředek k prosazení politických, náboženských, ideologických, ekonomických nebo jiných cílů. Válka je opakem míru. V mezinárodní politice se jedná o extrémní nástroj prosazení cílů vojenskými prostředky a vojenskou silou. Přechodným stavem mezi vedenou válkou a mírem je příměří.⁹⁹ Existuje několik druhů válek, např. občanská válka, studená válka, partyzánská válka, jaderná válka, světová válka atp. Popisovat dopodrobna specifika každé z nich není cílem této práce. Drtivá většina z výčtu je již rozebrána v četné literatuře a navíc ani některé z nich nemají přesah, alespoň prozatím a doufejme, že to tak i zůstane, do 21. století. Fenomémem tohoto století je válka hybridní a tu se pokusím popsat i s praktickými příklady v následující kapitole.

8.1. Hybridní válka

Hybridní válka je ozbrojený konflikt vedený kombinací nevojenských a vojenských prostředků s cílem jejich synergickým efektem přinutit protivníka k učinění takových kroků, které by sám o sobě neučinil. Alespoň jednou stranou konfliktu je stát. Hlavní roli při dosažení cílů války hrají nevojenské prostředky v podobě psychologických operací a propagandy, ekonomických sankcí, embarg,

⁹⁸ In: David, V., Malacka, M. Fenomén mezinárodního terorizmu. 1. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. s. 40

⁹⁹ Clausewitz, Carl Von (1976), On War (Princeton and New Jersey: Princeton University Press) s 87

kriminálních aktivit, teroristických aktivit a jiných subverzivních aktivit obdobného charakteru. Vojenské operace útočníka jsou vedeny na zapřenou nepravdělnými silami kombinujícími symetrické a asymetrické způsoby vedení bojové činnosti proti celé společnosti a zejména proti jejím politickým strukturám, orgánům státní správy a samosprávy, ekonomice státu, morálce obyvatelstva a ozbrojeným silám. Jde tedy o využití soft power i hard power v určitém vhodném poměru.

8.2. Příklady aplikace hybridní války

8.2.1. Gruzie 2008

Rusko-gruzínský ozbrojený konflikt v létě roku 2008 vypukl v době olympijských her v Pekingu a vyvolal v mezinárodním prostředí silné znepokojení. Podle některých expertů šlo dokonce o první ozbrojené střetnutí mezi Západem a Východem po skončení studené války. Hlavním cílem Ruska bylo zachování svého vlivu prostřednictvím vojenských operací, uznání nezávislosti dotčených regionů a zajištění významné vojenské přítomnosti na těchto územích. V neposlední řadě Rusko „pohřbilo“ šance Gruzie na dosažení členství v NATO v blízké budoucnosti, o což Gruzie usiluje od roku 2002. V tomto případě nešlo o hybridní válku ve smyslu výše navržené definice. Šlo o válku v klasickém pojetí, ve které Rusko otevřeně vojensky intervenovalo a využívalo prvky hybridního válčení k přípravě a podpoře vedení bojových operací. Dosažení politických cílů operace došlo primárně použitím vojenské síly a prvky hybridního válčení (ekonomické sankce a embarga, informační válka, válka v kyberprostoru atd.) sehrály spíše podpůrnou roli. Obě strany ozbrojeného konfliktu vedly intenzivní informační válku, což ztěžuje oddělení faktů od úmyslně šířených dezinformací. Této válce dominovala tři hlavní témata:

- Gruzie a zejména prezident Saakašvili byli agresori;
- Rusko bylo nuceno zasáhnout na obranu svých občanů a zabránit humanitární katastrofě (defensivní charakter);
- Západ nemá žádný legitimní důvod pro kritiku Ruska, protože Rusko pouze činí to, co Západ učinil roku 1999 v Kosovu.

Souběžně s informační válkou proti Gruzii proběhla také válka kybernetická. Celkem bylo napadeno na 38 gruzínských stránek včetně stránky

gruzínského prezidenta, ministerstva zahraničních věcí, národní banky, parlamentu a nejvyššího soudu. Tyto útoky byly centrálně řízeny a koordinovány. Je obtížné hodnotit výkonnost ruské armády, jelikož dodnes není zcela zřejmé, zda se jednalo o předem plánovanou a pečlivě připravenou vojenskou operaci, nebo zda šlo o oboustranně nečekanou válku, na kterou žádná z konfliktních stran nebyla předem připravena. Nicméně rychlost nasazení ruských vojenských sil v hornatém terénu, brzké otevření druhé fronty v Abcházii, ruská špionážní činnost v regionu, vojenské provokace v předvečer války, sestřelení gruzínského bezpilotního letounu a v neposlední řadě i ruské vojenské cvičení v regionu (“Kavkaz 2008”) svědčí o připravenosti Ruska k eskalaci konfliktu. Konflikt přesto odhalil mnoho ruských nedostatků, zejména pak slabiny v koordinaci pozemních, námořních a vzdušných sil. Podle dostupných zdrojů důležitou roli ve vojenských operacích sehrály výsadkové jednotky a síly zvláštního určení. Reformy, které oznámil ruský prezident bezprostředně po válce, odrážejí záměry zlepšit schopnost Ruska účinně vést kampaně za použití moderních technologií a operačních postupů¹⁰⁰.

8.2.2 Ukrajina 2014 - 2015

Rusko vůči Ukrajině použilo a používá širokou škálu vojenských (asymetrických i symetrických), ekonomických, informačně-propagandistických, diplomatických a pravděpodobně i kybernetických prostředků boje. Činnost ruské diplomacie samozřejmě není v textu tohoto rozsahu a účelu možné shrnout, v krátkosti však lze konstatovat, že Rusko se na půdě světových organizací snaží o oslabení Kyjeva, a to zejména prosazováním federalizace Ukrajiny. Z ekonomických prostředků jde především o manipulaci s cenou za dovážený ruský zemní plyn a omezující netarifní opatření na ukrajinské potravinářské zboží. Obzvláště závažné jsou pro ukrajinskou ekonomiku sankce v podobě zákazu využívání ruského vzdušného prostoru ukrajinskými aeroliniemi. Rusko využívá tzv. novou propagandu, která nemá za cíl recipienta přesvědčit, nýbrž jej znejistit v tom, co je pravda a čemu lze důvěřovat. V rámci dosažení podpory válečnému konfliktu u domácí populace Rusko využívá širokou škálu mediálních prostředků, především státní televize, které jsou svým pokrytím Ukrajiny schopné významně

¹⁰⁰ Chicky, J. E. „The Russian-Georgian: Political and Military Implications for U.S. Policy“, Central Asia-Caucasus Institute, 2009, <http://www.silkroadstudies.org/new/docs/Silkroadpapers/0902Chicky.pdf>

ovlivnit i tamní veřejné mínění. Zmínit lze například Russia Today, Hlas Ruska, Sputnik, tiskovou agenturu TASS nebo agenturu RIA Novosti. Za zmínku stojí i z víceřých zdrojů potvrzená existence tzv. armády vládou placených trolů, tedy internetových blogerů a diskutérů, kteří na domácích a světových webech přispívají do příspěvků, ve kterých prezentují ruskou vládou preferovaný názor. V případě kybernetické roviny bylo zaznamenáno několik útoků na ukrajinské vládní weby a systémy (např. ukrajinský sčítací volební elektronický systém, útok na ukrajinské dopravní sítě nebo útoky na webové stránky dobrovolnických praporů). Není však s jistotou možné určit, jestli šlo o práci ruských silových složek. Zároveň je potřeba zdůraznit, že všechny kybernetické útoky jsou jen vrcholem ledovce. Rozsah ruských kybernetických útoků pomocí malwaru nebo spywaru nebude nikdy možné s určitostí stanovit, pokud se Rusko těchto informací nevzdá dobrovolně (nebo pokud neuniknou).

Ve vojenské dimenzi jsou Rusko a separatisté schopní do konfliktu nasadit široké spektrum jednotek. Podle amerického ministerstva obrany mělo v listopadu 2014 Rusko na Ukrajině (bez zahrnutí Krymu) 7 tisíc regulérních vojáků. Do dnešního dne se na Ukrajině údajně vystřídalo víc než 40 tisíc ruských vojáků. Rusko a ruské organizace aktivně podporují (logisticky, materiálně a taky personálně) separatisty, kteří jsou kombinací místního obyvatelstva, občanů Ruska a sporadicky občanů mnoha dalších zemí. Bez rozsáhlé logistické podpory zvenčí je nemožné vedení bojových operací separatisty v rozsahu, který na východní Ukrajině vidíme. Rusko je jediným státem v regionu, který k tomu má kapacity a motivaci. Pokud aplikujeme výše navrženou definici, tak o hybridní válce můžeme hovořit zejména v souvislosti s ruským obsazením Krymu a ruskými operacemi do léta 2014. Hodnocení tohoto konfliktu od léta 2014 je méně jednoznačné. Od léta 2014 je zcela zřejmé, že na východní Ukrajině operují vojáci pravidelné ruské armády a v případě potřeby (hrozící porážka separatistů) i celé organické jednotky. Popírání této přímé ruské vojenské participace patří do arzenálu hybridní války. Na straně druhé přímá vojenská intervence Ruska naznačuje, že hybridní válka narazila na svoje limity¹⁰¹

¹⁰¹ Bērzīņš, J. 'Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense', Policy Paper, No. 2., National Defense Academy of Latvia Center for Security and Strategic Research, April 2014, Riga

8.3. Potenciál hybridní války

Hybridní válka bývá v mediálním prostoru považována za extrémně nebezpečnou. Většinou se zastánci této teze odvolávají na ruského generála Gerasimova¹⁰², jenž tvrdí, že hybridní válka může rozvrátit i dobře spravovaný a prosperující stát. Tento optimismus (nebo pesimismus, neboť záleží na úhlu pohledu) je ve světle dosavadní empirické evidence obtížně udržitelný. Při bezpečnostní analýze tohoto fenoménu je důležité jeho možnosti nepodceňovat, ale ani nepřeceňovat. Hlavním problémem pro obránce je identifikovat okamžik, kdy je terčem hybridního útoku. Obrana proti hybridní válce leží proto v první linii na zpravodajích službách a ve druhé linii na autentické občanské společnosti. K tomu, aby použití hybridní války mohlo vést k dosažení politických cílů, je třeba naplnění mnoha specifických nezbytných, avšak nikoli dostačujících, podmínek, které teprve ve své konfiguraci generují příznivé bojiště pro hybridní válčení. Dosavadní empirická evidence naznačuje, že jde minimálně o následující nezbytné, avšak izolovaně nikoli dostačující, podmínky:

- napadená země je dlouhodobě špatně spravovaný stát, který neplní svoje základní funkce,
- obyvatelstvo je rozdělené podle několika štěpících linií,
- potenciální útočník disponuje u části obyvatel napadené země jistou přitažlivostí, a může proto užívat nástroje soft power,
- napadená země přímo sousedí s útočníkem a není schopná efektivně kontrolovat hranice,
- napadená země nemá věrohodné spojence a
- útočník disponuje jistou mírou důvěryhodnosti v mezinárodním společenství, která mu umožňuje ovlivňovat mezinárodní společenství svojí verzí událostí.

¹⁰² Gerasimov "The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations" in *Voyenno-Promyshlennyy Kurier (VPK) (Military-Industrial Courier)* 2013

I v případě Ukrajiny, která je v postkomunistickém prostoru prototypem špatně spravovaného státu, jenž je řízen jako firma, která oligarchům snáší zlatá vejce, hybridní válka uspěla pouze v první fázi na Krymu. Ovšem už ve druhé fázi, kdy se Rusko povzbuzené úspěchem na Krymu pokusilo rozštípnout Ukrajinu po linii Oděsa – Charkov, tento koncept fatálně selhal a porážce ruských nepravidelných sil na východě Ukrajiny bojujících do té doby na zapřenou musela abránit až otevřená intervence ruských regulérních sil v létě 2014. Ta trvá dodnes a má pro Rusko negativní politické, ekonomické a vojenské důsledky. Pokud uvažujeme o dalším potenciálu hybridního způsobu válčení proti Západu a jemu blízkým zemím, musíme zohlednit, že Rusko ztratilo moment překvapení. Potenciální cíle tohoto způsobu válčení, což v našem regionu znamená hlavně Baltské státy a zprostředkovaně NATO, by nyní byly méně šokovány než v roce 2014. Totéž je relevantní i pro ostatní země Západu. Zda tento závěr platí i pro Bělorusko a země střední Asie je ale otázkou. Některé kroky Běloruska naznačují, že si Lukašenko je vědom těchto rizik. Hybridní válčení je nutné bedlivě analyzovat a připravovat se na jeho vedení. Země střední Evropy by měly pozornost věnovat zejména Rusku. Boj proti protivníkovi, který užívá hybridní válku, je úkolem celé společnosti a musí být veden ve všech oblastech. V neposlední řadě společnost musí být připravena provádět proti útočníkovi hybridní protiútoky zejména na poli informační války a v kyberprostoru. Nicméně podle našeho soudu mnohem nebezpečnější formou ruské agrese proti členům NATO by bylo opakování gruzínského scénáře, zejména pokud by bylo podpořené jaderným vyhrožováním ze strany Ruska.

Podle Gerasimova jsou typickými představiteli válek 21. století probíhající konflikty v Africe a Blízkém východě. „*Dokonale prosperující stát se může během několika měsíců, či dokonce dnů proměnit v arénu divokých ozbrojených konfliktů, stát se obětí zahraniční intervence, ponořit se do chaosu, humanitární katastrofy a občanské války,*“ píše Gerasimov. V zemích, kde vypuklo „arabské jaro“ není oficiálně vyhlášená válka. Avšak sociální, ekonomické a politické důsledky pro jednotlivé země a společnosti jsou srovnatelné s následky skutečné války. K dosažení politických a strategických cílů již nejsou zbraně potřeba, resp. existují účinnější nástroje. Pro dosažení cílů je mnohdy vhodnější použít politických, ekonomických, informačních, humanitárních a dalších nevojenských opatření, včetně

„protestního potenciálu" lidí cílové země. Jako příklad Gerasimov uvádí používání humanitárních organizací nebo soukromých bezpečnostních služeb. Příkladem jsou podle něj údajně operace v Sýrii, Ukrajině nebo působení Greenpeace v Arktidě. Gerasimov i ruská vláda jsou přesvědčeny, že Západ financuje jak opozici, tak i další organizace, jako jsou např. nevládní organizace, jak na Ukrajině, tak i v Rusku. Vše je doplněno o skryté vojenské akce informačního charakteru nebo speciálních jednotek. Otevřené použití síly se záminkou „udržení míru a regulace krize" se děje jen na konci konfliktu, s cílem „dosažení konečných cílů." Výše uvedené zákonitosti jsou podle článku typickým příkladem konfliktů 21. století a je podle toho nutno připravit armádu, její techniku, vybavení, výcvik a plánování. Vojenské akce jsou v současné době, čím dál dynamičtější a plodnější. Operační a taktické pauzy, které by mohl protivník využít, mizí. Gerasimov zdůrazňuje, že „čelní zapojení" velkých uskupení sil na taktické a strategické úrovni jsou minulostí. Dálková, bezkontaktní akce proti nepříteli se stávají hlavním prostředkem k dosažení bojových a operačních cílů.

Tradiční vojenské metody

+ vojenská akce začíná po strategickém nasazení (vyhlášení války)

+ frontální útoky mezi velkými jednotkami, tvořené hlavně pozemními jednotkami

+ porazit živou sílu, palebnou sílu, získat kontrolu nad oblastí a hranicemi za účelem získání kontroly nad teritoriálním územím

+ ničení ekonomické síly a anexe teritoria

+ bojové operace na zemi, moři a ve vzduchu

Nové vojenské metody

+ vojenskou akci začínají skupiny vojáků během mírového stavu (válka není vyhlášena)

+ nekontaktní útoky mezi vysoce pohyblivými specializovanými skupinami

+ zničení nepřátelské vojenské a ekonomické síly krátkými, přesnými údery na strategickou vojenskou a civilní infrastrukturu

+ masivní použití zbraní s přesným účinkem, speciálních operací, robotiky a zbraní, které využívají nové fyzické zákonitosti (zbraně se směrovanou energií – lasery, krátkovlnnou radiaci atd.) – využití ozbrojených civilistů (4 civilisté na 1 vojáka)

+ současně probíhající údery na jednotky nepřítele a zařízení na celém

území

+ velení vojsk z pozice rigidní hierarchie

+ současně vedený boj na zemi, moři, ve vzduchu a v informačním prostoru

Tabluka: Změny v charakteru ozbrojených konfliktů podle Valerije Gerasimova. Převzato ze studie od Janis Berzinše, výkonného ředitele Střediska bezpečnostního a strategického výzkumu lotyšské Národní akademie obrany.

Ničení objektů nepřítele se provádí v celé hloubce jeho území – neexistuje klasická frontová linie. Rozdíly mezi operační, taktickou a strategickou úrovní, stejně jako rozdíly mezi obrannými a útočnými operacemi, jsou vymazány.

Valerij Gerasimov zdůrazňuje, že asymetrickými způsoby, resp. „hybridní válkou“ lze porazit silnějšího protivníka. Mezi možné způsoby patří nasazení speciálních sil nebo využití vnitřní opozice daného státu k vytvoření „permanentní operační fronty přes celé území nepřítele.“

Jde údajně o doktrinální principy, kterými se řídí všechny vedoucí státy světa. Příkladem jsou podle Gerasimova americké operace Pouštní boře v roce 1991 nebo operace Trvalá svoboda v roce 2003. Hybridní válkou byla údajně i spojenecká kampaň v Libyi, kdy bezletová zóna, námořní blokáda a nasazení „kontraktorů“ byla koordinována se silami opozice. Gerasimov připomíná i arabská jara v severní Africe. Informační prostor je skvělý nástroj, jak snížit bojový potenciál nepřítele. V severní Africe údajně pomocí informačních sítí byly ovlivňovány státní struktury a obyvatelstvo. Pro vedení politických a strategických operacích, ať útočných nebo obranných, je tedy nutno perfektně zvládnout činnosti v informačním prostoru. Dále Gerasimov ukazuje na příkladech teroristických útoku na americké velvyslanectví v Bengházi, pirátské aktivity i únosu rukojmí, že je nutno vytvořit vojenské systémy k ochraně státních zájmu mimo vnější hranice. Na začátku roku 2013, kdy článek vznikl, nebyla podle Gerasimova definovány způsoby působení vojenských složek Ruské federace na cizím území. Informace v článku zdůrazňuje potřebu zjednodušit postupy pro překračování státních hranic, užívání vzdušného prostoru a výsostných státních vod

cizích států, vytvořit postupy pro interakci s orgány cílových států, atd. Jako jeden z klasických příkladů nasazení vojenských sil na území cizího státu jsou operace k udržení míru. „Kromě klasických vojenských se ruská armáda musí připravit na operace jiných typů – humanitární, záchranné, evakuační, sanační atd. Vše vyžaduje nový přístup ve výcvik vojenských sil,“ píše Gerasimov.

8.4 Válka v Iráku jako akce bez pověření OSN

Tento příklad jsem vybral jako protiklad příkladů předchozích, neboť zde byla uplatněna síla (hard power) bez pověření OSN což ve výsledku znamenalo odmítavou reakci ostatních zemí. Snažím se tedy poukázat na vývoj vedení války v tom směru, že pokud zde západní velmoci očividně pochybili, což je dle mého názoru zřejmé, Rusko, jako východní velmoc se z jejich chyb použila a při vedení války používá jak soft power, tak hard power, a vede tak hybridní válku s daleko větším úspěchem (Krym).

Třetí situaci, kterou se tato práce zabývá, je vojenská intervence vybraných členů OSN (Spojené státy a Velká Británie) v Iráku v letech 2003 až do předání moci nově vzniklé irácké opozici v letech 2009 a 2010. Význam vojenské intervence koaličních vojsk (britsko-amerických) z hlediska mezinárodního práva je patrný zejména v tom smyslu, že ukazuje na současné tendence mocností obcházet rozhodnutí Rady bezpečnosti a tedy i celé OSN. Dále se v tomto případě uplatňuje široce interpretované právo na sebeobranu (dle čl. 51 Charty OSN). Právo na sebeobranu v současné době dostává nový rozměr a to v podobě uplatňování tzv. preventivní sebeobrany (zásahů).

Proti předchozím dvěma konfliktům vyčnívá koaliční intervence proti režimu Saddáma Husseina zejména v tom, že v tomto případě nedošlo na půdě OSN k přijetí žádné rezoluce, která by přímo opravňovala OSN či členské státy k vojenské akci. Navzdory rozdílnému pojetí bezpečnostní situace v Iráku uvnitř OSN, se i koalice snažila určitým způsobem svou ozbrojenou intervenci na činnost OSN napojit, aby předešla negativním reakcím ze strany mezinárodního společenství.

Představitelé Spojených států a Velké Británie se primárně ve svých argumentech, ospravedlňujících jejich vojenskou akci v Iráku, opírají o rezoluce

vydané Radou bezpečnosti. V první řadě dovozují ozbrojenou akci v Iráku z první obecné rezoluce Rady bezpečnosti č. 1373¹⁰³. Obecně lze k přijetí této rezoluce říci, že ve svém znění upravuje postup proti terorismu a teroristickým skupinám jako takovým. Touto rezolucí reagovala OSN na události 11. září a jednomyslný souhlas Rady bezpečnosti jednoznačně odsoudil terorismus a jeho podporu. Co do obsahu, je však nutné říci, že kromě přidání Al- Káidy a Talibanu do seznamu nebezpečných teroristických skupin, nic zásadního v otázkách užití síly rezoluce nepřinesla. Upravovala spíše opatření, které vedou k omezení financování a organizování teroristických buněk. Nabádala však členy OSN ke sdílení informací získaných rozvědkami o činnosti teroristických skupin. V žádném případě však tato rezoluce nenabídla nové možnosti, jak překračovat běžnou procedurální činnost v otázkách užití síly, předvídanou Chartou.

Koaliční síly a zejména američtí právní autoři dále uvádějí rezoluce 1483¹⁰⁴ a 1500¹⁰⁵ jako další důkazy souhlasu Rady bezpečnosti s již probíhajícím vojenským postupem a obě rezoluce shodně vykládají jako vyjádření souhlasu svého počínání. První z uvedených rezolucí se však obsahově týká spíše opětovného potvrzení předchozích rezolucí Rady bezpečnosti v otázkách ničení iráckých zbraní hromadného ničení a dále zmiňuje též právo Iráčanů rozhodovat o budoucnosti své země. Druhá zmíněná rezoluce, č. 1500, se již dotýkala podpory ze strany OSN prozatímní irácké vládě. Obě rezoluce sice podporují tehdejší stav v Iráku (snaha vytvořit demokracii, dát lidem jejich upíraná lidská práva) nicméně rezoluce již reagují na vzniklý stav (koaliční akci). Nedotýkají se proto v žádném svém bodě postupu koaličních vojsk a ani se nevrací k otázkám užití síly nebo snad jejího schválení.

Třetí rezolucí, se kterou přívrženci války v Iráku operují, je rezoluce Rady bezpečnosti č. 1511¹⁰⁶ přijatá jednomyslně všemi členy Rady bezpečnosti. Jejím smyslem bylo apelovat na členy OSN, aby podpořily přítomnost mezinárodních jednotek v Iráku a přispěly k rychlejšímu předání moci nové vládě. Členové Rady bezpečnosti se při přijímání rezoluce shodli na prodloužení lhůty, ve které podléhala správa Iráku mezinárodním silám. I přes to, že rezoluce č. 1511

¹⁰³ Rezoluce Rady bezpečnosti ze dne 28.11. 2001, č. 1373

¹⁰⁴ Rezoluce Rady bezpečnosti ze dne 22.5. 2003, č. 1483

¹⁰⁵ Rezoluce Rady bezpečnosti ze dne 14.8. 2003, č. 1500

¹⁰⁶ Rezoluce Rady bezpečnosti ze dne 16.10.2003, č.1511

schvaluje přítomnost spojeneckých vojsk v Iráku a dokonce dává mandát k jejímu prodloužení, stejně jako předchozí zmíněné rezoluce nezmiňuje se o předchozím užití síly ze strany Spojených států a Velké Británie. Podle mého názoru reaguje rezoluce až stav po vojenské intervenci, nevrací se k samotné vojenské okupaci Iráku. Z tohoto důvod nesouhlasím s výkladem rezoluce, jako dodatečným schválením koaličních operací. Argumenty, hovořící o poskytnutí dodatečné legitimacy vojenské intervence na základě zmíněné rezoluce (až po ukončení hlavní vojenské operace), považuji za účelové.

Interpretační snahy autorů, kteří se staví kladně k otázce války v Iráku lze jen těžko slučovat se skutečným zněním Charty OSN. Ze zmíněných rezolucí, totiž není možné odvodit souhlas, podporu či výzvu Rady bezpečnosti vůči koaličním silám, aby se ujaly vojenského zásahu. Faktem nicméně je, že následující rezoluce se k užití síly a její formě nevracejí a řeší situaci, která vznikala po skončení bojů. To však spíše svědčí o snaze vyhnout se jednoznačnému politickému závěru na půdě OSN a riskovat tak případné napětí uvnitř Rady bezpečnosti či OSN. O nesouhlasu s koaličním postupem svědčí například i slova tehdejšího generálního tajemníka OSN, který o vojenské akci koaličních sil doslova prohlásil, že Rada bezpečnosti ji neschválila a je proto v rozporu s Chartou¹⁰⁷. K otázce vojenské akce bez souhlasu Rady bezpečnosti se negativně vyjádřili i spojenci Velké Británie a Spojených států, konkrétně Francie či Spolková republika Německo.¹⁰⁸ Proti válce v Iráku se z dalších členů OSN postavila například i Čína nebo Rusko, které se tradičně distancují od řešení mezinárodních bezpečnostních otázek silou.¹⁰⁹

Kromě argumentů, odkazujících na rezoluce Rady bezpečnosti, se objevuje i řada dalších důvodů či tezí, které se vyjadřují k legalitě války v Iráku. Ty se vesměs dotýkají obecných důvodů vyplývajících ze zahraniční politiky Iráku nebo odkazují na boj proti terorismu jako na novou americkou strategii bezpečnostní politiky po 11. září 2001.

¹⁰⁷ „...it was not in conformity with the UN charter. From our point of view and from the charter point of view it was illegal“ ,citováno z: Iraq War was illegal and breached UN Charter, says Annan. *Guardian* [online]. September 16, 2004, [cit. 2011-03-21]. Dostupné z:

<http://www.guardian.co.uk/world/2004/sep/16/iraq.iraq>

¹⁰⁸ In: David, Vladislav. Narušování základů mezinárodního práva. In *Právní následky mezinárodně protiprávního chování, Pocta Čestmíru Čepelkovi k 80. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova v Praze- právnická fakulta, 2007. s. 20

¹⁰⁹ viz. „tamtéž“

V první řadě považují za nutné se zaměřit zejména na novou americkou strategii, kterou zahájily právě události 11. září. Agresivní a nekompromisní zahraniční politiku vůči rizikovým státům, které podporují skrytě či otevřeně terorismus, zahájila rezoluce Kongresu Spojených států ze 14. září 2001.¹¹⁰ Kongres dal touto cestou administrativě prezidenta Bushe „zelenou“ použít veškerou nutnou sílu proti organizacím, národům, ale i jednotlivcům, o kterých se zjistí, že plánovali či schválili útoky 11. září.¹¹¹ Rezoluce přijatá Kongresem svou povahou přesahuje hranice mezinárodního práva, nejedná se pravděpodobně o vyhlášení války, neboť není stanoven stát jako konkrétní cíl. Nicméně její důsledky, jsou zásadní, protože opravňuje Spojené státy k vojenské intervenci za hranicemi státu a dává široké prostředky k její realizaci.

Z pohledu na nově formulovanou zahraniční politiku Spojených států je patrné, že se Spojené státy budou intenzivně zaměřovat na státy, podporující terorismus a disponují zbraněmi hromadného ničení. To byl jeden z hlavních záměrů úderu na Irák. Jak uvádí indický autor Venkateswara S. Mani¹¹², principiálními důvody pro válku v Iráku byl fakt, že irácký režim se soustavně vzpíral a nerespektoval rezoluce přijaté Radou bezpečnosti, které se týkaly ničení zbraní hromadného ničení¹¹³. Druhým důvodem dle tohoto autora byly existující obavy, že Saddám Hussein tyto prostředky využije proti Spojeným státům a ty vedly k nutnosti tzv. předběžné sebeobrany (*anticipatory self-defence*).¹¹⁴ Jako třetí důvod uvádí soustavné porušování lidských práv v Iráku.¹¹⁵

Nelze si však nevšimnout, že touto argumentací se Spojené státy staví do role supervelmoci, která má nadřazené právo vynucovat v případě neplnění rezolucí OSN jejich respektování. Argumenty o přítomnosti zbraní hromadného ničení v dnešní době také nenaplňují důvody pro ozbrojenou akci, jejich přítomnost nebyla nikdy prokázána. Je však pravdou, že spolupráce s inspektory OSN ze strany Iráku byla téměř nulová a mohla tak vést k obavám o bezpečnost v regionu,

¹¹⁰ srov. David, V., Malacka, M. Fenomén mezinárodního terorismu. 1. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. s. 45

¹¹¹ viz. „tamtéž“

¹¹² Venkateswara S. Mani, výkonný předseda indické společnosti mezinárodního práva, vyučující na School of International Studies, Jawaharlal Nehru University, New Delhi

¹¹³ Venkateswara S. Mani. Future strategies in the war against terrorism and proliferation of weapons of mass destruction: An Indian perception. In *The Future of the UN and International Law, After the Iraq war*. 1. Vyd. New Dehli: Social Science Press, 2005. s. 73

¹¹⁴ viz. „tamtéž“

¹¹⁵ viz. „tamtéž“

nikoliv však k přímému zásahu. Co se týče otázky lidských práv, je patrné že, Saddám Hussein byl diktátorem a z povahy takového státního zřízení nelze očekávat dodržování lidských práv jako v demokratické společnosti. Ačkoliv se mohou zdát uvedené důvody z obecného pohledu relativně přesvědčivé, z právního pohledu a zejména z pohledu Charty OSN, rozhodnutí o uskutečnění vojenské akce může přijmout pouze Rada bezpečnosti. Unilaterální akce států je proto nutné odmítnout.

Jak však správně poznamenávají další autoři, například Kim. R. Holmes¹¹⁶, z historického pohledu to nebyla vždy pouze Rada bezpečnosti, kdo rozhodoval o použití síly v otázkách mezinárodního míru a bezpečnosti. Za příklad, kdy státy bez souhlasu Rady bezpečnosti použily vojenské síly, dává situaci v Kosovu, kterou zaštitilo NATO.¹¹⁷ V této souvislosti odkazuje Holmes na znění článku 51 Charty, které dovoluje sebeobranu a to i v kolektivní formě. Pokládá tímto otázku, jak souvisí článek 51 Charty s tzv. preventivní akcí (*pre-emptive action*). V této úvaze Holmes nezastírá, že pro právníky a samotné členy Rady bezpečnosti je taková souvislost nemožná. Neuvádí dle mého názoru však žádné solidní právní argumenty pro realizaci preventivní akce tak, aby nenarušovala ustanovení Charty. Vystačuje si s argumenty, že rezoluce Rady bezpečnosti jednoduše potvrdily preventivní akci v praxi (což bylo v předešlých odstavcích zpochybněno).

Proto, že jsou změny ustanovení Charty z politických důvodů značně komplikované, je vhodné se snažit interpretovat existující ustanovení Charty tak, aby nabídly řešení nových hrozeb a zároveň zajistily naplnění cílů a principů Charty.

Pro preventivní akci však hovoří zejména aktuální hrozby mezinárodnímu míru a bezpečnosti, které nebyly obecně zřejmé v době, kdy byla Charta přijímána. Mezi ně patří například problematika šíření zbraní hromadného ničení. Neefektivní politika OSN v otázkách nešíření zbraní hromadného ničení či jejich ničení tak patrně přiměla Bushovu administrativu činit opatření bez spolupráce s OSN. Bush v nové Národní bezpečnostní strategii zmínil, že hrozí spojení všeobecného

¹¹⁶ Kim. R. Holmes, americký expert pro oblast zahraniční a bezpečnostní politiky

¹¹⁷ Holmes, K. The UN Charter : Yesterday and Today. In *The Future of the UN and International Law, After the Iraq war*. 1 vyd. New Dehli: Social Science Press, 2005. S. 43

(náboženského) radikalismu s moderními technologiemi, to je podle něj největší aktuální hrozbou pro svobodu.¹¹⁸¹¹⁹

Argumentem, který hovoří jednoznačně proti označení války v Iráku za sebeobranu, je faktická nemožnost prokázat bezprostřední či hrozící irácké útoky. O bezprostřednosti případných iráckých útoků také nelze v daném případě mluvit, bylo by nutné prokázat hrozící agresi.¹²⁰

Bushova administrativa se novou bezpečnostní strategií jala obcházet Chartu OSN a jednat v konkrétních případech na vlastní pěst. Lze připustit, že Charta OSN nezaručuje okamžitou reakci Rady bezpečnosti a není vždy schopna zajistit pohotovou a adekvátní odpověď na dané riziko. O takové preventivní akci lze teoreticky uvažovat, pokud má stát dostatek informací o bezprostřední a vážné hrozbě (například konkrétnímu útoku). V případě Iráku však taková situace dána nebyla, zásadní argument - přítomnost zbraní hromadného ničení nebyla ani po ukončení bojů prokázána. Je tedy otázkou, jak by byl tehdejší režim Saddáma Husseina schopen ohrozit Spojené státy do takové míry, aby bylo nutné přistoupit k preventivní válce.

Lze proto vzhledem k válce v Iráku uzavřít, že se koaliční síly rozhodly řešit mezinárodní bezpečnostní situaci svévolně a rozhodly za Radu bezpečnosti, ústřední a jediný orgán, který má pro vojenské kroky mandát. K tíži koalice je také nutné připočítat jejich mocenskou vyspělost a demokratický charakter, tudíž musely mít oba dva státy dostatek informací před zahájením celé operace. S tímto závěrem se shodují i mnozí autoři, například R. Charvin, který o akci v Iráku hovoří jako o „*konfúzi mezi sebeobranou a nespoutanými represáliemi*“ dále připomíná, že „*Nic neprokazuje, že USA neměly možnost zničit teroristickou síť jinými prostředky, než masivním bombardováním celé populace*“¹²¹

Spojené státy jsou sice světovou velmocí, která si činí ambice určovat světovou bezpečnostní politiku, nicméně odmítavou reakcí na invazi do Iráku dala

¹¹⁸ „*The gravest danger to freedom lies at the crossroads of radicalism and technology*“

¹¹⁹ The National Security Strategy of the United States of America [online]. Global security, 2002 [cit. 2011-03-21]. Dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-020920.pdf>

¹²⁰ In: David, Vladislav. Narušování základů mezinárodního práva. In *Právní následky mezinárodně protiprávního chování, Pocta Čestmíru Čepelkovi k 80. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova v Praze- právnická fakulta, 2007. s. 21

¹²¹ viz. „*tamtéž*“

velká část mezinárodního společenství najevo, že neuznává vojenskou intervenci bez mandátu Rady bezpečnosti. Nelze proto, než souhlasit s názorem amerického autora Johna Maszky, že akcí v Iráku Spojené státy otřásly nejdůležitějším normativním úspěchem celého 20. století Organizací spojených národů a její Chartou.¹²²

Závěr

V mé diplomové práci jsem se zaměřil na problematiku použití síly v mezinárodním právu. Historickým vývojem tohoto institutu zejména z hlediska doktrinárního se zabývám v počátečních kapitolách. V nich jsem chtěl zachytit a na pracích tehdejších nejvýznamnějších právních, filozofických i teologických myslitelů demonstrovat postupnou evoluci použití síly v doktríně *bellum iustum*. Naopak jsem se příliš nevěnoval praxi států v těchto historických obdobích. Bylo tomu tak proto, že praxe států byla prakticky do konce 19. století neměnná a použití síly bylo tradiční součástí zahraniční politiky téměř všech států.

V kapitolách týkajících se současného obecného mezinárodního práva veřejného, jsem rozebral jednotlivá ustanovení Charty OSN týkající se zákazu použití síly a jejich výjimek. A dokázal, že nepanuje jednoznačná shoda států na obsahu těchto výjimek, a že se některé státy pokouší tento katalog rozšířit o další výjimky, jak existovaly v období před přijetím Charty OSN. Na případové studii operace Irácká svoboda byl následně tento rozpor ukázán.

Přínos práce spatřuji v její aktuálnosti, zejména v kontextu se současnými mezinárodními vztahy. V době, kdy byla teprve nedávno ukončena operace v Libyi, v době, kdy je konflikt mezi Íránem a Izraelem ohledně íránského jaderného programu na spadnutí, v době, kdy probíhá a pokračuje konflikt v Sýrii, v době, kdy probíhají vojenské operace Keni na území Somálska, v době, kdy... a takto bych mohl pokračovat, má totiž zákaz použití síly a jeho výjimky naprosto zásadní význam. Rozbor zákazu použití síly a rozbor výjimek z tohoto zákazu může sloužit k lepšímu pochopení těchto institutů a k pochopení jejich aplikace a použití v případech budoucích. Jako nejdůležitější přínos práce pak spatřuji vysvětlení hybridní války a příklady jejího užití v praxi.

¹²² Maszka John. *Terrorism and the Bush doctrine*. Baltimore: Publish America, 2008. s. 117

Seznam použitých zdrojů

- Alexandrov, Stanimir A., Self-defense against the use of force in international law. Boston: Kluwer Law International, 1996
- Asmus, R. D. *A Little War that Shook the World*. New York: Palgrave MacMillan. 2010.
- Bērziņš, J. 'Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense', Policy Paper, No. 2., National Defense Academy of Latvia Center for Security and Strategic Research, April 2014, Riga
- Bílková, Veronika. *Ozbrojené represálie v mezinárodním právu* Univerzita Karlova v Praze- právnická fakulta, 2007
- Brownlie, Ian., *International law and the use of Force by states*. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968
- Burns, J. M.: *Leadership* (New York: Harper and Row
- Clausewitz, Carl Von (1976), *On War* (Princeton and New Jersey: Princeton University Press)
- Čepelka Č., Šturma P., *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003
- David, V., Malacka, M. *Fenomén mezinárodního terorismu*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2005
- David, V., Sladký, P., Zbořil Z. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 1. vyd. Praha: Leges, 2008.
- David, Vladislav. *Narušování základů mezinárodního práva* Univerzita Karlova v Praze- právnická fakulta, 2007
- Dinstein, Yoram., *War, aggression, and self-defense*. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001
- Diplomatická korespondence mezi Danielem Websterem a lordem Ashburtonem ohledně případu Caroline, výtah z noty z 24. dubna 1841
- Diplomatická korespondence mezi ministrem zahraničních věcí USA Stimsonem a velvyslancem USA v Japonsku Forbesem ze 7. Ledna 1932
- *Encyclopedia of the New American Foreign Relations: Doctrines - The Hoover-Stimson doctrine*
- Fan, „Soft power: Power of attraction or confusion
- Ferguson, Niall, „Power,“ *Foreign Policy* (Jan/feb 2003)
- Gerasimov “The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations” in *Voyenno-Promyshlennyy Kurier (VPK) (Military-Industrial Courier)* 2013
- Goldstein, *International relations*

- Gray, Christine D. *International law and the use of force*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008
- Hocking, Brian, „Rethinking the „New“ Public Diplomacy,“ in *The New Public Diplomacy*. Soft
- Holmes, K. *The UN Charter : Yesterday and Today*. In *The Future of the UN and International Law, After the Iraq war*. 1 vyd. New Dehli: Social Science Press, 2005
- Huntington, Samuel, P., *The clash of civilization and the remarking of Word order* (New York)
- Charta OSN
- Chicky, J. E., „The Russian-Georgian: Political and Military Implications for U.S. Policy“, *Central Asia-Caucasus Institute*, 2009
- International Court of Justice, *Pleadings, Oral Arguments, Documents., Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua, Merits, Judgement of 27. June 1986*
- Joyner, C. Ch. *The United Nations and international law*. 1. vyd. New York: Cambridge University press, 1997
- Kittrich, Jan. *Právo na sebeobranu v současném mezinárodním právu*. Praha, 2012. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze
- Maszka John. *Terrorism and the Bush doctrine*. Baltimore: Publish America, 2008
- Melissen, Jan, „Wielding Soft Power: New Public Diplomacy,“ *Clingendael Diplomacy Papers*.
- *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*
- Mrázek, Josef. *Zákaz použití síly a hrozby silou, sebeobrana a svépomoc v mezinárodním právu. Studie z mezinárodního práva*. 1988
- Nye, Joseph S. *Bound to lead. The changing nature of american power*
- Nye, Joseph S. cit. z *Soft Power and US Foreign Policy*. The University of Manchester: School of Social Sciences [online]. 2008
- Nye, Joseph S. *Soft power: the means to success in world politic*
- Nye, Joseph S. *Powers to lead*, Oxford University Press 2008
- Nye, Joseph S. *Soft power. The means to Success in Word politics*, New York 2004
- *Power in International Relations*, ed. Mellisen, Jan (Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2007
- Rezoluce Valného shromáždění číslo 2625
- Rezoluce Valného Shromáždění OSN č. 2131
- Rezoluce Valného Shromáždění OSN č. 2625
- Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 3314
- Rezoluce Valného Shromáždění OSN č. 375
- Simma Bruno, Hermann MOSLER, Andreas PAULUS a Eleni CHAITIDOU., *The Charter of the United Nations: a commentary*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2002
- Simon and Schuster Paperbacks, 2003)
- Skřivan, Aleš., *Japonská válka 1931-1945*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997

- The Caroline Incident; 2 Moore, Digest of International Law 412 (1906), cit. in ŠTURMA, Pavel. *Casebook: výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. 2. dopl. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010
- Venkateswara S. Mani. Future strategies in the war against terrorism and proliferation of weapons of mass destruction: An Indian perception. In *The Future of the UN and International Law, After the Iraq war*. 1. Vyd. New Dehli: Social Science Press, 2005
- Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 30/1947 Sb., o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, op. cit. 14, článek 2, odst. 4. Charty OSN.

Internetové zdroje:

- Gerasimov, V. 'Tsennost' nauki v predvideniye', *Voyenno-promishlenniy kurier*, 27 Feb. 2013, <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>
- GORMAN, Siobhan a Julian BARNES., *Cyber Combat: Act of War. The Wall Street Journal* [online]. 30. 5. 2011. Dostupné z: http://online.wsj.com/article/SB10001424052702304563104576355623135782718.html?mod=WSJ_WSJ_US_News_3
- Humanitarian factsheet on Lebanon. United Nations: Press Releases [online]. 2006 . Dostupné z: <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/iha1229.doc.htm>
- Chicky, J. E. „The Russian-Georgian: Political and Military Implications for U.S. Policy“, Central Asia-Caucasus Institute, 2009, <http://www.silkroadstudies.org/new/docs/Silkroadpapers/0902Chicky.pdf>
- International Court of Justice, Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua, Merits, Judgement of 27. June 1986, [online]. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>
- The National Security Strategy of the United States of America [online]. Global security, 2002. Dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-020920.pdf>
- www.armadninoviny.cz

Abstrakt

Práce nazvaná Zákaz použití síly a hrozby silou v mezinárodním právu a jeho nesporné výjimky se zabývá historickým vývojem doktríny *bellum iustum* a vývojem použití síly v mezinárodních vztazích. Přehledově je zpracována problematika použití síly v mezinárodních vztazích dle Společnosti národů i dle Pařížského paktu. Je v ní vysvětlena Stimsonova doktrína neuznávání či Drago-Porterova doktrína zákazu použití síly k vymáhání veřejných dluhů.. Věnuje se analýze a interpretaci jednotlivých pojmů uvedených v článku 2 odstavec 4 Charty OSN, zejména pojmům ozbrojený útok, mezinárodní vztahy, politická nezávislost a územní celistvost a pojmu síla. Dále se věnuje analýze a interpretaci článku 51 Charty OSN a donucovacím opatřením Rady bezpečnosti OSN dle kapitoly VII. Charty OSN. Práce obsahuje také definici hybridní války, Její součástí je případová studie použití síly v Iráku, Gruzii a na Ukrajině.

Resumé

In this diploma thesis I address the issue of prohibition of threat and use of force in international law and its unequivocal exceptions. The work deals with the historical development of the doctrine of *bellum iustum* and development of recourse to force in international relations. It analyzes the problems of using force in international relations according to the League of Nations and the Pact of Paris. It explains the Stimson doctrine of non-recognition and Porter-Drago doctrine of prohibition of the use of force to recover public debts. It deals with the analysis and interpretation of terms used in Article 2 paragraph 4 of the UN Charter, especially the armed attack, international relations, political independence and territorial integrity and the term force. Hereafter it deals with the analysis and interpretation of terms used in Article 51 of the UN Charter and Security Council enforcement action under Chapter VII of the UN Charter. It includes a case study of the use of force in Iraq, Georgia and Ukraine. In conclusion it contains definition of hybrid warfare.